

FRA UTLEVERING TIL OVERLEVERING AV LOVBRYTERE

Kandidatnummer: 409

Veileder: Jan Austad

Leveringsfrist: 25. april 2007

Til sammen 17446 ord

24.04.2007

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Presentasjon av tema og problemstilling	1
1.1.1	Utlevering	3
1.2	Avgrensning	5
1.3	Rettskilder	6
<u>2</u>	<u>INTERNASJONALE INSTRUMENTER FOR UTLEVERING</u>	<u>8</u>
2.1	Den europeiske utleveringskonvensjon	9
2.2	Europeisk og nordisk arrestordre	10
<u>3</u>	<u>MATERIELLE VILKÅR FOR UTLEVERING</u>	<u>12</u>
3.1	Den straffbare handling, herunder krav til strafferamme og dobbel straffbarhet	14
3.1.1	Den alminnelige utleveringslov	14
3.1.2	Den europeiske utleveringskonvensjon	16
3.1.3	Den nordiske utleveringslov	17
3.1.4	Europeisk og nordisk arrestordre	18
3.1.5	Bilaterale avtaler	19
3.2	Forbud mot utlevering av egne borgere	21
3.2.1	Den alminnelige utleveringslov	21
3.2.2	Den europeiske utleveringskonvensjon	22
3.2.3	Den nordiske utleveringslov	23
3.2.4	Europeisk og nordisk arrestordre	24
3.2.5	Bilaterale avtaler	26
3.3	Spesialitetsprinsippet	27
3.3.1	Den alminnelige utleveringslov	27

3.3.2	Den europeiske utleveringskonvensjon	28
3.3.3	Den nordiske utleveringslov	28
3.3.4	Europeisk og nordisk arrestordre	30
3.3.5	Bilaterale avtaler	30
3.4	Militære lovbrudd	31
3.5	Politiske lovbrudd	32
3.6	Alvorlig fare for forfølgelse	35
3.7	Grunnleggende humanitære hensyn	38
3.8	Negativ rettskraft - non bis in idem	42
3.9	Foreldelse	47
3.10	Bevis for vedkommendes skyld	50
3.10.1	Prosessuelle bestemmelser, krav om eksigible dommer i utleveringsbegjæringen.	53
3.11	Straffeforfølgning eller soning i Norge for annet forhold	56
3.12	Obligatoriske vilkår for utlevering i utleveringsloven § 12 nr. 1	58
3.12.1	Videreutlevering til tredjestat	58
3.12.2	Rettsforfølgning ved provisorisk eller ekstraordinær domstol	59
3.12.3	Forbud mot dødsstraff	60
<u>4</u>	<u>KONKLUSJON</u>	<u>62</u>
4.1	Oppsummering av hovedfunn	62
4.2	Sterke og svake sider ved oppgaven	63
4.3	Implikasjoner fremover	63
<u>5</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>65</u>
5.1	Bøker	65

5.2	Artikler	66
<u>6</u>	<u>KILDEHENVISNINGER</u>	<u>67</u>
6.1	Forarbeider	67
6.2	Lover	68
6.3	Multi- og bilaterale avtaler	69
6.4	Rettsavgjørelser	70
6.4.1	Høyesterettsavgjørelser	70
6.4.2	Underrettsavgjørelser	71
6.4.3	Menneskerettsdomstolen	71
6.5	Nettsider og andre kilder	71

1 Innledning

1.1 Presentasjon av tema og problemstilling

Emnet for fremstillingen er de materielle vilkår for utlevering. Med utlevering menes her en straffeprosessuell utlevering av en person på begjæring fra en annen stat og i denne statens interesse. Utlevering må ikke forveksles med administrativ utvisning, som ivaretar landets egne interesser.

Fremstillingen vil redegjøre for de materielle vilkår og hvordan disse kommer til uttrykk i den norske utleveringslovgivningen og i de konvensjoner og avtaler Norge er tilknyttet. Praktiseringen av vilkårene i norsk rett vil også belyses.

De materielle vilkår har gjennomgått en utvikling fra utleveringskonvensjonen av 1957, som er basert på tradisjonelle prinsipper for utlevering, de gjenspeiler liten tiltro til rettslige standarder og strafferettslig administrasjon i andre land. Schengenkonsvensjonen av 1990 medførte en viss lemping på enkelte utleveringsvilkår og utfylte utleveringskonvensjonens regler i utlevering mellom medlemsstatene. Utviklingen har fortsatt videre frem til situasjonen i dag, hvor den europeiske arrestordre er i ferd med å overta. Arrestordren bygger på gjensidig anerkjennelse og tillit til de andre medlemsstatenes rettsystemer. Bakgrunnen for samarbeidet var et ønske om å effektivisere prosessen med å overlevere lovbreakere, og gjøre det enklere å straffeforfølge over landegrensene. Lovbreakere skal ikke kunne unndra seg straffeforfølgning eller fullbyrding av dom ved å reise til et annet land.

Parallelt med utviklingen i Europa har det vært et eget nordisk utleveringssamarbeid. Den nordiske utleveringslov av 1961 lempet på enkelte av vilkårene i utleveringskonvensjonen. Gjennom lovendringer i 1975 fikk den nordiske utleveringslov en enda videre utleveringsadgang. I dag foreligger nordisk arrestordrekonvensjon, og forslag til lov som skal gjennomføre konvensjonen i norsk rett. Det nordiske arrestordresamarbeidet har

ytterligere forenklede vilkår i forhold til det europeiske.¹ Begge arrestordrene har imidlertid som formål å bli et effektivt redskap i kampen mot grenseoverskridende kriminalitet.

Hovedvekten i fremstillingen er lagt på de materielle vilkår som i størst grad vil bli endret og til dels fraveket med innføringen av et nytt ”overleveringsinstitutt” i den nordiske og europeiske arrestordre.

I NOU 1984:31 kapittel 2.9 ”Norsk Utleveringsrett” presenteres vilkårene for utlevering etter den alminnelige utleveringslov av 1975. Her angis adgangen til utlevering i loven § 1, jfr. § 3 som utgangspunktet for utlevering. De materielle vilkår i resten av utleveringsloven kapittel I karakteriseres som tilnærmede *utleveringsforbud*.² Enkelte av disse vilkårene har tidligere vært nærmest ”hellige” prinsipper som norske myndigheter ikke har vært villige til å gi slipp på i utleveringssamarbeid med andre stater. For å gjenspeile EUs arrestordresamarbeid i størst mulig grad har imidlertid ikke norske justismyndigheter nølt med å fravike flere av disse utleveringsforbudene i forhandlingene og inngåelsen av arrestordrene. Dette reiser problemstillinger som skal belyses i denne fremstillingen. For Norge vil tilslutningen være hensiktsmessig politisk sett, men den vil også medføre store juridiske konsekvenser.³ Til sammenligning har islandske myndigheter lagt større vekt på å beholde sine prinsipper i utleveringsforhold, enn å innrette seg etter arrestordrenes liberale overleveringsregler. Årsaken til dette er blant annet å beskytte egne statsborgere.

---

¹ Se Høringsnotat 2006 s. 7 + vedlegg s. 19.

² Se NOU 1984 s. 16.

³ Jfr. Vandvik s. 34.

1.1.1 Utlevering

Utlevering er et internasjonalt samarbeid for å hindre lovbytere i å unndra seg straffeforfølgning, eller fullbyrding av staffedom, ved å reise til et annet land. Det innebærer en tvangsmessig overføring av en siktet, tiltalt eller domfelt person i en straffesak.⁴ Det er to tungtveiende hensyn som står mot hverandre ved en utlevering av en lovbyter. Hensynet til de alminnelige rettssikkerhetsprinsipper veies opp mot hensynet til opprettholdelse av en effektiv straffeforfølgning i landet som begjærer vedkommende utlevert.

Utlevering er et særlig viktig i arbeidet med å bekjempe den økende internasjonale kriminaliteten, men også for bekjempelsen av kriminalitet nasjonalt ved at lovbytere ikke enkelt skal kunne unndra seg straffeforfølgning ved å reise ut av landet. Det er altså et viktig virkemiddel i straffeforfølgning over landegrensene. Utleveringssystemet må sees i sammenheng med avgrensningene i nasjonalstatenes strafferettslige jurisdiksjonskompetanse. En snevert avgrenset jurisdiksjonskompetanse kan kompenseres med liberale utleveringsregler.⁵

Ved utlevering fra Norge regulerer de norske utleveringslovene hvorvidt norske myndigheter kan etterkomme utleveringsbegjæringen. Reglene for utlevering er i hovedsak samlet i de to utleveringslovene.

- Lov av 3. mars 1961 nr. 1 om utlevering av lovbytere til Danmark, Finland, Island og Sverige, heretter kalt den nordiske utleveringsloven.
- Lov av 13. juni 1975 nr. 39 om utlevering av lovbytere m.v. er den såkalte alminnelige utleveringslov, heretter kalt utleveringsloven.

Forholdet mellom utleveringsloven og den nordiske utleveringslov reguleres i utleveringsloven § 27, det er uttrykkelig sagt at lovens regler om utlevering ikke gjelder overfor de nordiske land.⁶ De norske utleveringslovene er fullmaktslover som oppstiller

---

⁴ Se Rundskriv G 19/2001 s. 27, også Ahnfelt/From 1996 s. 148.

⁵ Jfr. NOU 1984:31 s. 15.

⁶ Jfr. Andenæs 2004 s. 567.

minimumsvilkår. Når retten har vedtatt i den konkrete sak at lovens vilkår er oppfylt, er det en utleveringsadgang. Det er da opp til forvaltningen å foreta den endelige vurderingen, om det er forsvarlig og ønskelig å foreta en utlevering av vedkommende.⁷

Utleveringsloven § 26 regulerer forholdet mellom loven og overenskomst med fremmed stat om utlevering. Utgangspunktet er at det i internasjonal rett ikke foreligger noen *plikt* til å utlevere en påstått kriminell til en annen stat.⁸ Norge er imidlertid tilknyttet flere konvensjoner og bilaterale avtaler, som folkerettslig forplikter oss til å utlevere dersom vilkårene er oppfylt. For at man skal kunne påta seg slike forpliktelser er det viktig at man har en viss grad av sikkerhet for at rettergang vil skje i samsvar med rettssikkerhetsgarantier, og at fullbyrdelse av straff vil tilfredsstille krav til human behandling.⁹

For Norges vedkommende kan utlevering skje *fra* Norge etter egen utleveringslov, uten å stille krav om gjensidighet. Utlevering kan følgelig skje uavhengig om man har en utleveringsavtale med landet som har begjært vedkommende utlevert. Dette er regulert i utleveringsloven § 26 nr. 3. I forarbeidene til utleveringsloven ble det drøftet om et slikt krav om gjensidighet skulle inntas i loven. Utenriksdepartementet var imot et gjensidighetskrav, og begrunnet dette med at det ville representere en ”unødvendig skranke for inngåelse av bilaterale avtaler” og være ”til hinder for at Norge slutter seg til multilaterale overenskomster som andre stater har tatt forbehold til”.¹⁰

---

⁷ Jfr. Auglend/Mæland/Røsandhaug 2004 s. 1057, se avsnitt 2.

⁸ Ruud/Ulfstein 2006 s. 273.

⁹ Ruud/Ulfstein 2006 s. 27.

¹⁰ Jfr. Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 47.

1.2 Avgrensning

Fremstillingen vil omhandle de materielle vilkår for utlevering i Norge. Den vil også omhandle vilkår for andre lands utlevering til Norge, i den grad dette omfattes av utleveringskonvensjoner og avtaler. Oppgaven vil ikke behandle andre lands interne rett, utover de nordiske landenes lovgivning, i den grad det berører den norske lovgivningen gjennom det nordiske lovsamarbeid.

Behandlingen av den nordiske arrestordrekonvensjon vil begrense seg til kildematerialet som forelå av offentlig materiale pr 1. mars 2007, Høringsnotat - forslag til lov om nordisk arrestordre av 12. september 2006 og Høringsuttalelsen fra Riksadvokaten av 23. januar 2007.

Fremstillingen vil ikke drøfte utleveringsspmå opp mot EMK, da denne behandlingen i seg selv kunne danne grunnlag for en oppgave i seg selv. Menneskerettskonvensjonen vil kun bli berørt hvor det er særlig sentralt i forhold til tolkningen av norsk rett. EMK art. 5 nr. 1 litra f, om lovlig frihetsberøvelse av person det treffes tiltak mot med sikte på utlevering gjelder den prosessuelle siden av utleveringer og faller utenfor temaet her. EMD har selv uttalt at EMK art. 6 nr. 1 ikke kommer til anvendelse på utleveringssaker, da slike avgjørelser ikke innebærer fastlegging av rettigheter og plikter eller straffesiktelse i henhold til bestemmelsen.¹¹

Bilaterale avtaler om gjensidig rettslig bistand i straffesaker inneholder ikke utleveringsregler. De har kun regler om midlertidig overføring for å forklare seg og bistå under rettssaker, og vil derfor ikke bli behandlet i fremstillingen. Avtaler om samarbeid om fullbyrding av strafferettslige reaksjoner vil heller ikke bli behandlet, da dette heller ikke dreier seg om utleveringsspmå.

---

¹¹ Se Maaouia v. France, Application no. 39652/98 §§ 33-41.

1.3 Rettskilder

Det er spesielt forarbeidene til utleveringsloven, Ot. prp. nr. 30 (1975-75), som er sentral i fremstillingen. Den er også forarbeid til endringsloven til den nordiske utleveringslov. Den er mer oppdatert enn lovens egne forarbeider, og vil derfor anvendes til å belyse den nordiske utleveringslov.

Det som foreligger av rettspraksis i utleveringssaker er hovedsakelig kjennelser fra høyesteretts kjæremålsutvalg. De mest kjente sakene er særlig de fire sakene om Souhaila Andrawes' utlevering, hvorav særlig den ene vil bli behandlet under ulike vilkår i fremstillingen.

Å bruke den nordiske arrestordrekonvensjon i oppgaven reiser særlige rettskildemessige spørsmål, da konvensjonen ikke er trådt i kraft. Internasjonale avtaler har ingen umiddelbar lovskraft i Norge. Det kreves særskilt vedtak for å innlemme reglene i norsk rett.¹² Det som tolkningsmessig skiller den nordiske arrestordrekonvensjon fra andre internasjonale avtaler er at den er en del av et nordisk lovsamarbeid som har pågått siden slutten av 1800-tallet. Dette samarbeidet har medført at de nordiske landene har en rekke uniforme lover på mange rettsområder.¹³ Dagens nordiske utleveringslov fra 1961 er et klart eksempel på en slik uniform lov.

Norge har påtatt seg en folkerettslig plikt til å følge konvensjonen og man realiserer best formålet om å skape ensartede regler ved å være tro mot konvensjonsbestemmelsene i tolkningen av loven. Konvensjonen blir derfor et av lovens forarbeider som det er særskilt grunn til å legge vekt på. Konvensjonen og lovforslaget vil her brukes som grunnlag for å belyse hvilke prinsipper fra utleveringspraksis som vil bli fraveket i fremtiden.

I konvensjons- og avtaleforhold hvor det er liten tilgang på forarbeider vil fremstillingen hovedsakelig forholde seg til avtalens eller konvensjonens ordlyd som tolkningsmoment.

---

¹² Jfr. NOU 1972:16.

¹³ Se Eckhoff 2001 kapittel 12 II, særlig s. 289.

Dette gjelder behandlingen av nye konvensjoner, som parallellavtalen til den europeiske arrestordre, hvor det ikke finnes rettspraksis og foreligger lite litteratur på området.

Konvensjoners fortaler uttrykker en intensjon og målsetningen med konvensjonen, og uttrykker et verdisystem som legges til grunn for konvensjonssamarbeidet.

2 Internasjonale instrumenter for utlevering

Som nevnt innledningsvis krever enkelte land gjensidige konvensjonsforpliktelser for å utlevere. De krever tilslutning til felles utleveringskonvensjon eller avtale for å utlevere kriminelle *til* Norge.¹⁴ Dette er hovedårsaken til at Norge er tilknyttet multi- og bilaterale avtaler om utlevering som;

- Den europeiske utleveringskonvensjon av 13. desember 1957, og dens tilleggsprotokoller av 1975 og 1978.¹⁵
- Schengenkonvensjonen av 19. juni 1990 kapittel 4 supplerer utleveringskonvensjonens regler i utleveringer mellom konvensjonspartene.¹⁶ Dens bestemmelser om utlevering er ikke erstattet av Schengenkonvensjonen av 1999, jfr. 1999-konvensjonen art. 2 nr. 2.
- Avtale mellom Norge og USA om utlevering av 9. juni 1977.
- Overenskomst mellom Norge og Australia om utlevering av 9. september 1985.

Norge kan imidlertid også utlevere til land vi ikke har avtale med, men dette er gjerne en prosess som tar lenger tid enn utleveringer i avtale- og konvensjonsforhold.

Andre konvensjoner Norge er tilsluttet inneholder enkeltbestemmelser som danner rettslig grunnlag for utlevering dersom det ikke foreligger overenskomst mellom konvensjonspartene.

Eksempler på slike konvensjoner; FNs Narkotikakonvensjon av 20. desember 1988 art. 6.

Korrupsjonskonvensjonen av 27. januar 1999 art. 27. FNs Terrorfinansieringskonvensjon av 9. desember 1999 art. 11. FNs Konvensjon om organisert kriminalitet av 15. november 2000 art. 16.

---

¹⁴ Jfr. NOU 1984:31 s. 16.

¹⁵ Se avsnitt 2.1.

¹⁶ Schengenkonvensjonen art. 66 gjennomførte en ny prosessuell bestemmelse for å effektivisere utleveringssaker. Den som begjæres utlevert kan samtykke skriftlig i utlevering under rettsmøte, utlevering kan da tillates uten en formell utleveringsprosedyre. Dette er en prosessuell utleveringsbestemmelse som ikke skal berøres videre i fremstillingen.

2.1 Den europeiske utleveringskonvensjon

Europarådets utleveringskonvensjon, Europeisk konvensjon om utlevering av 13. desember 1957 er det viktigste grunnlaget for utleveringssamarbeid i Europa. Konvensjonen er ratifisert av 47 stater, hvorav 44 av Europarådets 46 medlemmer og tre ikke-medlemmer.¹⁷ Den første tilleggsprotokoll til Europeisk konvensjon om utlevering av 15. oktober 1975 og andre tilleggsprotokoll til Europeisk konvensjon om utlevering av 17. mars 1978, er ratifisert av henholdsvis 37 og 40 stater. De fleste av Europas stater har altså tiltrådt konvensjonen og dens tilleggsprotokoller, og er derigjennom forpliktet til å utlevere hvis vilkårene i traktaten er oppfylt.

Utleveringskonvensjonen er basert på prinsippet om *aut dedere aut judicare*, en konvensjonsstat forplikter seg enten til å straffeforfølge selv, eller utlevere til et land villig til å straffeforfølge saken.¹⁸ Konvensjonen gir regler om adgang til å nekte utlevering på visse vilkår. Disse sammenfaller med utleveringslovens begrensninger, og Norge har ved ratifikasjonen tatt forbehold som samsvarer med lovens begrensninger. I denne fremstillingen vil forbeholdene bli behandlet under hvert materielle vilkår.

For å kunne påta seg slike forpliktelser er det viktig at man har en viss grad av sikkerhet for at rettergang og straffefullbyrding vil skje i samsvar med rettsikkerhetsgarantier og krav til humanitær behandling. Det er imidlertid blitt hevdet at konvensjonen har to begrensninger. Den er basert på tradisjonelle prinsipper for utlevering som gjenspeiler liten tiltro til rettslige standarder og strafferettslig administrasjon i tredjeland. Dette har medført flere bestemmelser som begrenser utleveringsadgangen. Partene har dessuten rett til å reservere seg i forhold til alle konvensjonsbestemmelsene, en mulighet partene har anvendt i stor utstrekning.¹⁹

Stortingets behandling av konvensjonen er inntatt i St. prp. nr. 11 (1959-60) og Innst. S. nr. 48 (1959-60).

---

¹⁷ Jfr. <http://coe.int> og <http://conventions.coe.int>. [Pr. 10.01.07]

¹⁸ Jfr. Ruud/Ulfstein 2006 s. 271 og Ahnfelt/From 1996 s. 149.

¹⁹ Jfr. Ahnfelt/From 1996 s. 149-150.

2.2 Europeisk og nordisk arrestordre

For å gjøre utleveringsinstituttet til et mer effektivt virkemiddel i bekjempelsen av grenseoverskridende kriminalitet, er det i disse dager lagt særlig vekt på hensynet til effektivitet og forenkling av utleveringsprosesser mellom stater. Hensynene ligger til grunn for arbeidet med de to nye arrestordrene.

Rådets rammeavgjørelse av 13. juni 2002 om Den europeiske arrestordre og overleveringsprosedyrene mellom medlemsland, gjelder mellom EUs medlemsstater. På bakgrunn av rammebeslutningen er det, gjennom forhandlinger mellom EU på den ene side og Norge og Island på den andre, utarbeidet en parallellavtale til den europeiske arrestordre. Avtale mellom Den europeiske union og Island og Norge om overleveringsprosedyre mellom medlemsstatene i Den europeiske union og Island og Norge av 28. juni 2006. Parallellavtalen har ikke fått like omfattende bestemmelser som EUs rammeavtale, men lempet likevel på mange av de materielle og prinsipielle vilkårene for utleveringer.²⁰ Det var under forhandlingene en viss motstand internt i EU mot Norges og Islands deltagelse. Både fordi det i de nasjonale parlamenter i mange EU-stater har vært problemer med implementeringen av EU-rammebestemmelsen, med en påfølgende uvilje mot å implementere en ny avtale med Norge og Island, og fordi utlevering ikke blir ansett som en del av Schengen-samarbeidet. Norge hadde imidlertid et ønske om å få til en avtale som gjenspeilet den europeiske arrestordre i størst mulig grad, og var villige til å gi opp enkelte prinsipper som tidligere har stått sterkt innen norsk utleveringspraksis. Denne motstanden blant EU-land kan være årsaken til at parallellavtalen har fått nokså dårlige tiltredelsesklausuler. For at avtalen skal tre i kraft kreves det tilslutning fra alle medlemslandene i EU. Dette er en tidkrevende prosess og ikrafttreden vil antagelig ikke skje innen nær framtid. Ved den fremtidige ikrafttreden vil parallellavtalen ved utlevering mellom avtalepartene erstatte den europeiske utleveringskonvensjon og dens tilleggsprotokoller, samt utleveringsbestemmelsene i Schengenkonvensjonen og Den

---

²⁰ Lempingen i de materielle vilkår behandles i denne fremstillingen.

europiske konvensjon om bekjempelse av terrorisme av 27. januar 1977, jfr.

parallellavtalen art. 34. Til tross for usikkerheten om når parallellavtalen vil tre i kraft, vil avtalen likevel bli behandlet i denne fremstillingen, både på selvstendig grunnlag og som bakgrunn for forståelsen av den nordiske arrestordrekonvensjon.

Konvensjon om overlevering for straffbare forhold mellom de nordiske land (Nordisk arrestordre) av 15. desember 2005 bygger på den europeiske arrestordre, men går på enkelte områder lenger enn denne i å pålegge statene forpliktelser som forenkler og effektiviserer overleveringsprosessen. Konvensjonen er ikke trådt i kraft, men forslag til lov om nordisk arrestordre er utarbeidet og var ute på høring siste kvartal i 2006.

Odelstingsproposisjonen fra Justis- og politidepartementet ventes fremlagt for Stortinget i april 2007²¹ og det er et uttalt mål at lovteksten skal være klar 1. juli 2007. Det er imidlertid sannsynlig at Finlands regler vil tre i kraft på et senere tidspunkt, og den nordiske utleveringslov kan ikke oppheves før den tid.²²

For å markere det systemskifte de to arrestordrene i praksis vil medføre, kommer begrepsbruken til å endres noe under gjennomføringen. En "utlevering" vil bli kalt "overlevering", dette er hentet fra ordlyden i den engelske originalteksten til rammeavtalen om den europeiske arrestordre hvor "extradition" er byttet ut med "surrender". "Anmodende land" endres til "utstedende land", og "anmodede land" endres til "fullbyrdende land".²³ Begrepene har ingen annen innholdsmessig betydning enn de gjeldende begreper.²⁴ Den lille nyanseforskjellen er med på å belyse at arrestordrene skal medføre en friere overleveringsadgang, et system med basert på gjensidig anerkjennelse av rettslige beslutninger.

---

²¹ Ot. prp. ikke kommet pr. 23.04.07.

²² Jfr. Høringsnotat 2006 s. 23.

²³ Dette er imidlertid foreslått endret til "iverksettende land" i Riksadvokatens høringsuttalelse, avsnitt 2. Begrunnelsen er at man i norsk straffeprosess gjennomgående bruker uttrykket "fullbyrding" om gjennomføring av reaksjoner etter at saken er rettskraftig avgjort.

²⁴ Jfr. Høringsnotat 2006 vedlegg 2 s. 18.

3 Materielle vilkår for utlevering

Utgangspunktet for utlevering er at vedkommende utleveringsbegjæringen gjelder oppholder seg i Norge og er siktet, tiltalt eller dømt for en straffbar handling i landet som begjærer ham utlevert. Fra dette utgangspunktet gjelder en rekke unntak som nærmest har karakter av utleveringsforbud.²⁵

De materielle vilkår er grunnvilkår for å utlevere en person fra Norge til et annet land. Dersom lovens vilkår for utlevering er oppfylt er det en adgang, men ikke en plikt til å utlevere. Utlevering kan følgelig nektes selv om lovens vilkår er oppfylt.²⁶

De norske utleveringslovene bygger på et tosporet system, med både en rettslig og en administrativ prøving av utleveringen. Domstolene prøver etter utleveringsloven § 17 nr. 1 ”om vilkårene for utlevering etter denne lov og mulig overenskomst med fremmed stat er til stede”. Dersom domstolen finner at disse minstevilkårene foreligger, sender påtalemyndigheten sakens dokumenter til Justisdepartementet. Der foretas en alminnelig vurdering av om det er forsvarlig og ønskelig å utlevere vedkommende, og hvorvidt utleveringsbegjæringen bør etterkommes, jfr. § 18 nr. 1.²⁷

Denne prosessen vil endres med gjennomføringen av den nordiske og europeiske arrestordre. Iverksettelse av en arrestordre vil da foregå hovedsakelig på et rettslig plan av påtalemyndighet og domstoler. Justismyndighetene skal ikke lenger fatte beslutning om utleveringer og enkeltsaker skal ikke opp på politisk nivå. Dette er også uttrykt i foralen til den nordiske arrestordrekonvensjon punkt 8. Ordningen skal effektivisere behandlingen av sakene. Dette er prosessuelle utleveringsbestemmelser som går ut over temaet for denne fremstillingen.

---

²⁵ Jfr. NOU 1984:31 s. 16.

²⁶ Se Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 7 og NOU 1984 s. 17.

²⁷ Se Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 38 flg.

I utleveringsloven behandles de materielle vilkår i kapittel I, §§ 1-12. Lovens forarbeider presiserer, ”de materielle vilkår for utlevering som er tatt inn i lovutkastet kap. I”.²⁸

I den nordiske utleveringslov er de materielle vilkårene for utlevering inntatt i §§ 1-7, i utleveringskonvensjonen i art. 2-11.

Som nevnt innledningsvis i dette avsnittet har de materielle vilkårene i utleveringsloven nærmest karakter av utleveringsforbud. Med den utvikling man har på utleveringsområdet i dag, med de nye arrestordrene, vil imidlertid flere av de tilnærmede utleveringsforbudene falle bort. Hvilket blir belyst i dette kapittelets behandling av de materielle vilkår.

I arrestordrene finner man de materielle vilkårene i:

- Parallellavtalen til den europeiske arrestordre art. 1-8.
- Den nordiske arrestordrekonvensjon art. 1-6.
- Forslag til lov om nordisk arrestordre §§ 1-7.

Presentasjonen vil følge oppbygningen i utleveringsloven. Vilråene, med unntak av spesialitetsprinsippet, vil i det følgende bli behandlet i samme rekkefølge som bestemmelsene i loven. Spesialitetsprinsippet er så sentralt, både for forståelsen av andre vilkår og fordi prinsippet er i stor endring, og vil derfor bli behandlet allerede i avsnitt 3.3.

---

²⁸ Jfr. Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 39.

3.1 Den straffbare handling, herunder krav til strafferamme og dobbel straffbarhet

3.1.1 Den alminnelige utleveringslov

Grunnvilkåret for utlevering av en person fra Norge er at vedkommende oppholder seg i landet og er siktet, tiltalt eller domfelt for en straffbar handling i landet som begjærer ham utlevert. Enhver straffbar handling gir imidlertid ikke grunnlag for utlevering, den må kunne medføre mer enn ett års fengsel etter norsk straffelovgivning. At handlingen utleveringsbegjæringen gjelder er straffbar både i det anmodende og det anmodede land er også kalt kravet om dobbel straffbarhet. Dette kravet har også kommet til uttrykk i norsk straffelovs jurisdiksjonsbestemmelse i strl. § 12 nr. 3 litra b.

Etter den alminnelige utleveringslov § 1 må den som begjæres utlevert av en fremmed stat være siktet, tiltalt eller domfelt. For utlevering til straffeforfølgning må etterforskningen av saken være rettet mot den utleveringsbegjæringen gjelder, slik at han har fått status som siktet. Handlingen begjæringen gjelder må være straffbar etter anmodende lands lovgivning og straffeforfølgning må være iverksatt. Etter norsk straffeprosess får man posisjon som siktet dersom påtalemyndigheten uttrykkelig erklærer det, innleder forfølgning for domstolene og tar ut tiltale, eller iverksetter tvangstiltak mot vedkommende. En siktelse vil innebære en formodning om at vedkommende er skyldig, men det å ha fått posisjon som siktet innebærer også flere rettigheter for den siktede.²⁹ Det ble i forarbeidene vurdert hvorvidt ordlyden burde være *mistenkt* fordi man i mange land ikke har noen betegnelse som tilsvarer en norsk siktelse. Det ble avgjort at å bruke de ulike alternativene ikke hadde noen rettslig betydning, og at man burde bruke det begrep som best svarte til norsk terminologi.³⁰ Paragrafen forutsetter at norske myndigheter, selv om lovens vilkår er oppfylt, har en diskresjonær prøvingsrett. Den gir hjemmel, men ikke plikt til utlevering.

---

²⁹ Se Hov 1999 s. 192 flg.

³⁰ Jfr. Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 24.

Ved utlevering til straffeforfølgning må vedkommende være siktet for en straffbar handling som kan medføre *mer enn* ett års fengselsstraff. Kravet til strafferammen gjelder den straff handlingen ”eller en tilsvarende handling” kan gi etter norsk lov, jfr. § 3 nr. 1. Hvilket tar sikte på de tilfeller hvor handlingen utleveringsbegjæringen gjelder er en forgåelse mot utenlandsk offentlig myndighet. Dette er ikke straffbart etter norsk straffelovgivning, men dersom handlingen hadde vært rettet mot norske offentlige myndigheter ville den rammes av norske straffebestemmelser og utlevering ville kunne skje.

Den kriminelle handling utleveringsbegjæringen gjelder må være straffbar både etter det anmodende og det anmodede lands rett, det såkalte kravet om dobbel straffbarhet. Dette er ikke så klart uttrykt i utleveringsloven, men § 1 og § 3 nr. 1 gir sammen grunnlaget for kravet. Loven bygger på utleveringskonvensjonen, som har en klar bestemmelse om dobbel straffbarhet i art. 2 nr. 1, forbrytelsen til grunn for begjæringen må være straffbar både etter den anmodende og anmodede stats lovgivning.

I Rt 1998 s. 1993 kom høyesterett med uttalelser om kravet til dobbel straffbarhet. Kravet medfører at norske domstoler må foreta en parallell vurdering av handlingens objektive straffbarhet. I tillegg til å prøve om forholdet kan medføre fengsel i mer enn ett år etter norsk rett, må retten også prøve om forholdet er straffbart etter begjærende lands rett. Høyesteretts kjæremålsutvalg vektlegger her at retten ved prøvingen etter det anmodende lands rett må utvise forsiktighet ved overprøving av den utenlandske myndighetens forståelse av egen lovgivning. Dette legges også til grunn i forarbeidene til utleveringsloven, hvor det uttales at kravet om straffbarhet etter den fremmede stats lov i prinsippet følger av § 1. Bestemmelsen vil ikke gi norske myndigheter rett til å prøve de utenlandske myndigheters vurdering av straffbarheten. Dersom det imidlertid fremgår klart at handlingen ikke er straffbar etter den fremmede stats rett, vil utlevering kunne skje etter den diskresjonære prøvingsrett som administrasjonen har.³¹

---

³¹ Se Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 26.

Gjelder utleveringen fullbyrding av en allerede ilagt dom, må dommen innebære minst 4 måneders frihetsstraff eller anbringelse i anstalt, jfr. § 3 nr. 1. Reelle hensyn taler for at det ikke skal være adgang til å utlevere for fullbyrding av relativt kortvarige straffer.³²

Norske myndigheter begjærte i 1997 en hvalfangstaksjonist, Paul Watson, utlevert fra Tyskland for soning av en dom på 120 dager, for sabotasjehandling. Den idømte straffen lå helt i det nedre sjikt av hva man kunne utlevere for etter utleveringskonvensjonen og tysk internrett, utlevering ble derfor avslått.

Flere straffbare handlinger kan ligge til grunn for utleveringsbegjæringen, ved realkonkurrens kan utlevering finne sted til tross for at vilkårene i § 3 nr. 1 kun er oppfylt for en av handlingene, jfr. § 3 nr. 2. Dette forutsatt at også de øvrige handlingene kan medføre frihetsstraff etter både den norske og den fremmede stats rett. Kravet til lengden på frihetsstraffen som er idømt, eller kan ilegges, er det adgang til å avtale seg bort ifra gjennom overenskomst med fremmed stat etter bestemmelsens nr. 2.

3.1.2 Den europeiske utleveringskonvensjon

Norge har, tross denne adgangen, tatt forbehold i forhold til Den europeiske utleveringskonvensjon art. 2 nr. 1.³³ I konvensjonsbestemmelsen kan det utleveres dersom forbrytelsen etter anmodende og anmodede stats lovgivning kan straffes med frihetsstraff i ”minst ett år”. Med Norges forbehold, skal utleveringslovens krav om at den straffbare handlingen må kunne straffes med *mer enn* ett års fengsel anvendes også i konvensjonsforhold. Man overveide å senke kravet til strafferammen til utleveringskonvensjonens nivå i forarbeidene til utleveringsloven, men endte med å beholde samme krav til strafferammen som i den gamle utleveringslov av 1908. Begrunnelsen var at en slik utvidelse av utleveringsadgangen ville medføre at utlevering kunne skje for en rekke lovbrudd av mindre alvorlig karakter, hvilket ble ansett som

---

³² Jfr. Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 27.

³³ Jfr. <http://conventions.coe.int>.

prinsipielt uheldig.³⁴ Det må tas i betraktning at dette er meget inngripende for den som risikerer utlevering, det må derfor være en klar forholdsmessighet mellom inngrepet og den straffbare handlingens alvorlighetsgrad.

I forhold til Schengenkonvensjonen erklærte Norge at de var villige til å vurdere et tillegg til dette forbeholdet, slik at utleveringer til Schengen-land også kunne omfatte straffbare handlinger som kan medføre minst ett års frihetsstraff.³⁵

3.1.3 Den nordiske utleveringslov

For utleveringssaker innen Norden oppstilles det samme krav om at vedkommende utleveringsbegjæringen gjelder må være tiltalt, siktet eller domfelt for en straffbar handling, jfr. den nordiske utleveringsloven § 1. Kravet om handlingens strafferamme er imidlertid forlatt, det kreves kun at den straffbare handlingen kan medføre høyere straff enn bøter, jfr. § 3. Dette kravet gjelder både begjæringer for utlevering til straffeforfølgning og fullbyrdelse av straff.

Handlingen må være straffbar etter det anmodende lands lovgivning, det er som hovedregel ikke noe krav om at handlingen er gjort straffbar i det utleverende land. Her er ”prinsippet om dobbelt straffbarhet ikke opprettholdt”.³⁶ På grunn av de nordiske lands omfattende lovsamarbeid, særlig på strafferettens område, vil det ofte i praksis være slik at handlingen likevel er straffbar etter begge lands lovgivning. Det er imidlertid et unntak etter §§ 2 og 4. Ved utlevering av egne borgere og for politiske lovbrudd kreves det at handlingen er straffbar også etter norsk lov.³⁷ Gjelder begjæringen flere straffbare forhold er det tilstrekkelig for utlevering om bare et av dem fyller kravet til strafferammen og straffeutmålingen. Utlevering kan da skje for de øvrige straffbare forhold selv om bøter er eneste straffalternativ.³⁸

---

³⁴ Jfr. Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s.26-27.

³⁵ Jfr. St. prp. nr. 42 (1996-97) s. 38.

³⁶ Jfr. Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 8.

³⁷ Se henholdsvis avsnitt 3.2.3 og avsnitt 3.5.

³⁸ Jfr. Auglend/Mæland/Røsandhaug 2004 s. 1064.

3.1.4 Europeisk og nordisk arrestordre

I følge parallellavtalen til den europeiske arrestordre art. 3 nr.1 kan en person overleveres for rettsforfølgning dersom han i et utstedende land kan idømmes minst 12 måneders fengsel, og overleveres for fullbyrdelse av en fengselsstraff på minst fire måneder. Handlingen som danner grunnlaget for utstedelsen av en europeisk arrestordre, må også være straffbar i det fullbyrdende land, kravet om dobbel straffbarhet kommer til uttrykk i art. 3 nr. 2. Handlingen i arrestorden må "constitute an offence under the law of the executing State" for å kunne medføre utlevering. Unntatt fra dette kravet er imidlertid art. 3 nr. 3 og 4:

Etter nr. 3, en person som bevisst og aktivt har medvirket til at enkeltpersoner eller en gruppe utfører følgende handlinger; terrorisme, narkotikasmugling, drap, grov legemsbeskadigelse, ulovlig frihetsberøvelse, gisseltagning og voldtekt, og som kan straffes med minst 12 måneders fengsel. Det er tilstrekkelig for å kunne overlevere at denne medvirkingshandlingen er straffbar i landet som har utstedt arrestorden.

Etter nr. 4 er en liste over 32 kategorier av handlinger unntatt, eksempelvis deltagelse i organisert kriminalitet, terrorisme, trafficking av mennesker, seksuell utnyttelse av barn, narkotika- og våpensmugling, korrupsjon, drap og voldtekt. Listen består av alvorlige kriminelle handlinger som, på grunn av deres straffverdighet, skal medføre overlevering dersom handlingene har en øvre strafferamme på minst tre års fengsel i landet som har utstedt den europeiske arrestorden. Dette er i tråd med motivene for utviklingen av de nye overleveringsregler innen Europa, som skal være et middel i kampen mot kriminalitet og den økende internasjonaliseringen av kriminaliteten.

Den nordiske arrestordrekonvensjon bygger på den europeiske arrestordre, men i og med at førstnevnte bare gjelder mellom de nordiske landene går konvensjonen her lenger enn den europeiske arrestordre.³⁹ Overlevering kan i prinsippet skje selv om straffeforfølgningen ikke er rettet mot den ettersøkte, jfr. den nordiske arrestordrekonvensjon art. 1. Det er ikke

---

³⁹ Se Høringsnotat 2006 s. 3 og 7.

noe krav om at vedkommende må ha fått status som mistenkt, siktet eller tiltalt.⁴⁰ Kravet om dobbel straffbarhet avskaffes, etter art. 2 nr. 1 kan fullbyrdende land overlevere dersom det etter lovgivningen i det utstedende land kan idømmes frihetsstraff for forholdet.

Dette videreføres i forslag til lov om nordisk arrestordre, i § 1 er vedkommende kun ”ettersøkt”. Videre i lovforslaget § 1 litra a og b kan det overleveres til straffeforfølgning eller fullbyrdelse av straff for forhold som i den utstedende stat kan medføre frihetsstraff. Er bøtestraff maksimumsstraff for forholdet, er dette ikke tilstrekkelig for overlevering. Departementet mente at kravet om straffbarheten av forholdet i utstedende stat var en klar avslagsgrunn for en arrestordre, selv om dette ikke kom eksplisitt til uttrykk i konvensjonsteksten. Dette burde imidlertid komme klart til uttrykk i loven, og kravet ble en obligatorisk avslagsgrunn i § 4 litra a, som viser tilbake til vilkåret i lovforslaget § 1 litra a og b.⁴¹

At den doble straffbarhet fravikes bemerkes kort i riksadvokatens høringsuttalelse avsnitt 3.7, under behandlingen av foreldelsesvilkåret. Det må være uten betydning om adgangen til å idømme straff er falt bort på grunn av norske foreldelsesregler i og med at det ikke lenger er noe krav om at forholdet må være straffbart etter norsk lovgivning.

3.1.5 Bilaterale avtaler

Dobbel straffbarhet reguleres i utleveringsavtalen med Australia art. 4 nr. 1. Lovbrudd som gir grunnlag for utlevering skal, uansett hvordan de er beskrevet, være straffbare i begge kontraherende stater med mer enn ett års frihetsberøvelse.

Utleveringsavtalen med USA henviser i art. 2 nr. 1 til en vedlagt 33 punkts liste over lovbrudd som medfører utlevering på følgende vilkår. At lovgivningen i anmodende stat gir hjemmel for frihetsberøvelse for lovbruddet i mer enn ett år, eller dødsstraff, jfr. litra a, og at lovgivningen i den anmodede stat i alminnelighet ville gitt hjemmel for frihetsberøvelse i

---

⁴⁰ Jfr. Høringsnotat 2006 s. 6.

⁴¹ Se Høringsnotat 2006 s. 10. Hvor det forøvrig er en skrivefeil i omtalen av lovforslaget § 4 litra a, ”staten som *mottar* arrestordren” må, for å harmonere med konvensjonsteksten, være ”staten som *utsteder* arrestordren”.

mer enn ett år dersom den straffbare handlingen var blitt begått på den anmodede stats territorium, jfr. litra b. Kravet om dobbel straffbarhet etter avtalen, er klart uttrykt i Rt 1998 s. 1993 om utlevering av amerikansk borger. Forsøk på, eller medvirkning til, lovbrudd angitt i den vedlagte listen vil medføre utlevering når strafferammekravene i litra a og b er oppfylt, jfr. art. 2 nr. 3. Et lovbrudd skal gi grunnlag for utlevering uavhengig av om lovgivningen i Norge og USA klassifiserer lovbruddet på samme måte.

3.2 Forbud mot utlevering av egne borgere

3.2.1 Den alminnelige utleveringslov

Det er i norsk rett et absolutt forbud mot utlevering av egne borgere etter utleveringsloven § 2. Bestemmelsens fotnote henviser til lov om norsk statsborgerskap av 10. juni 2005 nr. 51, som regulerer erverv og tap av norsk statsborgerskap, jfr. § 1.

I forarbeidene til utleveringsloven henvises det til den eldre statsborgerlov av 1888 og den gamle utleveringslov av 1908. I motivene til disse lovene lå det i statsborgerrettens natur at ”en statsborger skulle nærmest ha en ubetinget rett til å oppholde seg på territoriet og derved være beskyttet mot utlevering”.⁴² Forbudet mot utlevering av egne statsborgere gjelder selv om vedkommende samtidig skulle ha statsborgerskap i det land som begjærer utlevering, altså dobbelt statsborgerskap.

Forbudet mot utlevering av egne borgere ble foreslått modifisert i høringsrunden før utleveringsloven i 1975. Utenriksdepartementet foreslo å åpne for adgang til utlevering i helt spesielle tilfelle. Ved overenskomst med fremmed stat skulle man, dersom betryggende saksbehandlingsregler ble knyttet til slike utleveringsbegjæringer, kunne avtale seg bort fra lovens forbud. Statsadvokaten i Bergen og Hordaland uttalte til lovforslaget at det måtte være et klart utgangspunkt at norske statsborgere ikke skulle utleveres, men at lovteksten burde utvides med tilføyelsen ”med mindre annet i særlig lov eller overenskomst med annen stat er bestemt”. Begrunnelsene Justisdepartementet anførte for å beholde utleveringsforbudet av egne borgere var at de generelle rettsikkerhets- og humanitetshensyn måtte veie tungt. Dette til tross for at det ikke var noe konstitusjonelt grunnlag for forbudet. Den særlige forpliktelsen for staten til å beskytte personer med statsborgerskap i landet, og hensynet til siktedes forsvarsmuligheter og dømtes muligheter for resosialisering var også viktige momenter i departementets vurdering. Paradoksalt nok ble også det utvidede internasjonale samkvem, og den økte internasjonale

---

⁴² Se Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 24.

kriminalitet anført som argument for et absolutt forbud mot utlevering. I dag er dette blant hovedbegrunnelsene for utvidelsen av utleveringsadgangen i den nordiske og europeiske arrestordre.

Utleveringsforbudet for egne borgere var altså omdiskutert allerede ved vedtagelsen av nåværende utleveringslov i 1975, men ble vedtatt opprettholdt.

3.2.2 Den europeiske utleveringskonvensjon

Den europeiske utleveringskonvensjon regulerer konvensjonsstatenes utleveringer av egne borgere i art. 6. Det er adgang til å nekte utlevering av egne statsborgere, jfr. nr. 1 litra a, og statene kan selv ved erklæring definere hva de legger i begrepet ”statsborgere” i konvensjonens betydning. Norges definisjon av ”egne statsborgere” skal omfatte alle som enten er statsborgere eller bosatt i et nordisk land. Utlevering vil likevel ikke nektes for statsborgere og bosatte i Danmark, Finland, Island eller Sverige dersom utleveringsbegjæringen kommer fra et av de nevnte land.⁴³

Et aktuelt eksempel på en konvensjonsstat som har utlevert en egen statsborger, finner vi i den såkalte Nokas-saken. Ridvan Halimi ble som siktet for deltagelse i ranet, utlevert fra Kosovo til Norge. Kosovo er en provins i Serbia, og Halimi hadde Serbia-Montenegro statsborgerskap.⁴⁴ Det som muliggjorde utlevering av Halimi i 2005 var at provinsen Kosovo var under midlertidig FN-administrasjon, UNMIK - UN Mission in Kosovo. Det norske Justisdepartement og Utenriksdepartement hadde, drøyt tre måneder før Halimi ble pågrepet 2. april 2005, inngått en traktat med UNMIK nettopp med tanke på utlevering av Halimi.⁴⁵ Halimi bestred FNs kompetanse til å inngå slike avtaler nettopp fordi Kosovo utleverte en egen statsborger.

I forhold til Schengenkonvensjonen har norske myndigheter erklært at de overfor

---

⁴³ Se Rundskriv G 19/2001 s. 35 og <http://conventions.coe.int>.

⁴⁴ Jfr. LG-2006-64391.

⁴⁵ Se <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1015212.ece> [12.04.07]

Schengen-land ikke vil gjøre gjeldende sitt forbehold til utleveringskonvensjonen art. 6 nr. 1, om nekt av utlevering av ikke-nordiske borgere som er fast bosatt i Norge.⁴⁶ Avkallet på anvendelsen av dette forbeholdet krevde ingen lovendring, da utleveringsloven uansett ikke oppstilte noe forbud mot utlevering av utenlandske statsborgere bosatt i Norge. Den praktiske betydningen av dette avkallet er dermed liten.

3.2.3 Den nordiske utleveringslov

I følge Ot. prp. nr. 30 (1974-75) til den alminnelige utleveringslov ble prinsippet om at egne borgere ikke skal utleveres atskillig myket opp i den nordiske utleveringsloven § 2. Hovedregelen var fortsatt at norske statsborgere ikke tillates utlevert, men med til dels omfattende unntak; Utlevering kan bare skje såfremt han de siste to år har hatt bopel i staten som ønsker vedkommende utlevert, eller dersom den kriminelle handlingen etter sin art kan medføre høyere straff enn 4 års fengsel etter norsk lov.

Hensynet til effektiv straffeforfølgning og den allmenne interesse i at det blir pådømt og straffet på grunn av forbrytelsens grove karakter, er her gitt fortrinn fremfor hensynet til statsborgerskap.⁴⁷

Dersom en kriminell handling i sin helhet er begått i Norge vil ikke norske myndigheter utlevere dersom handlingen var begått av en norsk statsborger. Utlevering kan likevel skje hvis den straffbare handlingen var medvirkning til forbrytelser utenfor Norge, eller hvis utleveringsbegjæringen omfatter straffbare handlinger utenfor norsk territorium. Norske statsborgere kan heller ikke utleveres for politiske forgåelser etter den nordiske utleveringslov § 4, spesialitetsprinsippet gjelder for nordiske begjæringer som norske myndigheter mottar om utlevering av egne borgere, jfr. § 7 nr. 2.⁴⁸

---

⁴⁶ Erklæring inntatt i St. prp. nr. 42 (1996-97) s. 38 og St. prp. nr. 50 (1998-99) s. 55.

⁴⁷ Se Ot. prp. nr. 18 (1959-60) s. 8.

⁴⁸ Se avsnitt 3.3.3.

3.2.4 Europeisk og nordisk arrestordre

Den europeiske arrestordre bygger på begrepet EU-borger, jfr. annen del av EF-traktaten. Unntaket om statenes egne borgere i tradisjonelle utleveringsordninger kan derfor ikke lenger komme til anvendelse innenfor EU, og en EU-borger kan rettsforfølges uansett hvor innen EU den straffbare handlingen er begått. Ved Norges tiltredelse til den europeiske arrestordre er det antatt at denne bestemmelsen også vil omfatte norske statsborgere.⁴⁹

I art. 7 ”Nationality exception” er det i nr. 1 ikke adgang til å nekte overlevering på det grunnlag at vedkommende er statsborger i den fullbyrdende stat. Det er imidlertid en mulighet for Norge og Island på den ene side og EU på den andre side å erklære at de ikke vil overlevere egne borgere, eller at de bare vil overlevere borgere på spesielle vilkår, jfr. nr. 2. En slik erklæring er gjensidig. Dersom staten som har erklært at den ikke overleverer egne statsborgere utsteder en arrestordre, kan det fullbyrdende land nekte, jfr. nr. 3. En slik erklæring vil eventuelt bli gitt på ratifikasjonstidspunktet.

En av årsakene til at bestemmelsen i art. 7 nr. 2 kom med i parallellavtalen er antagelig Islands motstand mot å gi opp prinsippet om at egne borgere ikke skal utleveres.⁵⁰ Enkelte av EU-statene så det også som ønskelig å gjøre unntak for egne statsborgere.

Overlevering av norske borgere kan skje på det vilkår at den overleverte returneres til Norge etter endt rettsforfølgning for soning av straffen i hjemlandet. Parallellavtalens mangel på vern mot overlevering av norske borgere kan medføre en brå tilnærming til den europeiske straffeprosessen for Norge, i og med at landet ikke er medlem av EU. Forutsatt at vi ikke erklærer at vi ikke vil utlevere egne borgere sammen med Island. Mye tilsier nemlig at Island vil opprettholde dette forbeholdet, de har i forhandlingene både om den nordiske og den europeiske arrestordre holdt på prinsippet om politiske lovbrudd og dobbel straffbarhet, samt egne borgere.

---

⁴⁹ Jfr. Vandvik 2004 s. 36.

⁵⁰ Temaet behandles nedenfor under nordisk arrestordre.

Det kan imidlertid argumenteres for at et bortfall av dette vernet mot overlevering faktisk kan ha positive følger for en nordmann som pågripes på grunn av en utstedt arrestordre i et EU-land.⁵¹ Dette kan belyses gjennom saken, *Bonnechaux v. Sveits*, Application no. 8224/78. Hvor det forelå et krav om varetektsfengsling på grunn av unndragelsesfaren. Den europeiske menneskerettighetskommisjon stadfestet at en fransk statsborger kunne holdes i varetekt i 35 måneder på tross av EMK art. 5 nr. 3 om rettergang innen rimelig tid. Faren var stor for at han ville rømme til Frankrike dersom han ble løslatt, og franske myndigheter ville nekte å utlevere ham. Frankrike hadde på det tidspunkt ikke ratifisert utleveringskonvensjonen, og var derfor ikke forpliktet til å følge art. 6 nr. 2 om å stille ham for fransk rett for de straffbare handlinger begått i Sveits.⁵²

At nektelsesgrunnen for overlevering av norske borgere faller bort kan følgelig bidra til å styrke rettssikkerheten for norske borgere. Sannsynligheten for at en norsk borger pågrepet i utlandet varetektsfengsles før hovedforhandlingen reduseres. En utleveringssak i Rt 1998 s. 63 belyser denne argumentasjonen. Saken gjaldt hvorvidt en svenske som var begjært utlevert til Finland kunne varetektsfengsles under behandlingen av saken. Vedkommende hadde uttalt at han ville reise til Sverige dersom han ble løslatt fra varetektsfengsling. Det ble vist til lagmannsrettens uttalelser om at det ikke var noen automatikk i å varetektsfengsle den som er begjært utlevert, men at det i denne saken ble lagt særlig vekt på rømningsfaren. Som svensk statsborger var det dessuten tvil om han kunne utleveres fra Sverige, idet det ble formodet å være tilsvarende regel i svensk utleveringslovgivning som i den norske lov om nordiske utleveringer § 2. Fengsling ble således ikke funnet å være et uforholdsmessig inngrep, høyesterett opprettholdt avgjørelsen.

Etter den nordiske arrestordrekonvensjon skal det ikke skilles mellom egne og utenlandske statsborgere ved overlevering innen Norden.⁵³ En relevant fakultativ avslagsgrunn er imidlertid art. 5 nr. 5, fullbyrdende land kan påta seg ansvaret for fullbyrdelse av straffen dersom de mottar en arrestordre som gjelder en som oppholder seg, er bosatt eller

---

⁵¹ Se Vandvik s. 36.

⁵² Frankrike ratifiserte 10. februar 1986, jfr. <http://conventions.coe.int>.

⁵³ Jfr. Høringsnotat 2006 s. 7.

statsborger i landet.

Island har imidlertid fått gjennomslag i forhandlingene om at de skal beholde muligheten til å avslå arrestordre som gjelder islandske borgere, de har egne bestemmelser i art. 26.

Vilkårene for overlevering av islandske borgere og overlevering av egne statsborgere fra de nordiske land til Island, er de samme som vilkårene i den nordiske utleveringslov § 2 nr. 1.

Vedkommende må ha hatt bopel i det utstedende land de siste to årene forut for den straffbare handlingen, eventuelt må den straffbare handlingen kunne medføre høyere straff enn 4 års fengsel. I forslag til lov om nordisk arrestordre har imidlertid ikke

Justisdepartementet sett grunn til å gjøre andre avslagsgrunner gjeldende overfor Island enn de som gjøres gjeldende overfor de øvrige nordiske statene.

Forslag til lov om nordisk arrestordre har ellers fulgt arrestordrekonvensjonens bestemmelser om overlevering av egne borgere. Bortsett fra den valgfrie avslagsgrunnen i lovforslaget § 5 litra g, forutsatt at Norge forplikter seg til å fullbyrde dommen her, vil det ikke bli adgang til å nekte overlevering for egne statsborgere etter nordisk arrestordrelov.

Det er foreslått en regel om betinget overlevering i § 6 som innholdsmessig svarer til konvensjonen art. 6. Er den ettersøkte bosatt i Norge eller norsk statsborger, kan overlevering gjøres betinget av at vedkommende sendes tilbake for å sone straffen her.

3.2.5 Bilaterale avtaler

Norges bilaterale utleveringsavtaler med USA og Australia oppstiller heller ingen plikt til å utlevere egne borgere. Det er imidlertid adgang til å tillate utlevering i avtalen med USA art. 4 nr. 1, når bevisene etter anmodede stats lovgivning ville vært tilstrekkelig grunnlag for pågrepelse av vedkommende. USA er blant de land som ikke har noe prinsipp mot utlevering av egne borgere.⁵⁴

Utleveringsavtalen med Australia art. 5 nr. 1 fastslår retten til ikke å utlevere egne borgere. Utleveringsbegjæringer som gjelder statsborgere i nordiske land som er fast bosatte i Norge kan avslås med nærmere angivelse av grunnen, jfr. art. 5 nr.2.

---

⁵⁴ Storbritannia utleverer også egne borgere, se Auglend/Mæland/Røsandhaug 2004 s. 1058.

3.3 Spesialitetsprinsippet

Spesialitetsprinsippet gjelder kriminelle handlinger begått før utlevering finner sted, også hvor det fremkommer andre straffbare forhold begått før utleveringen som politi eller påtalemyndighet ikke kjente til da utlevering ble begjært. Dersom disse handlingene ikke er inntatt i utleveringsbegjæringen, kan de ikke senere pådømmes. Dette vilkåret er et internasjonalt anerkjent prinsipp. Det vil også gjelde for utleveringsbegjæringer til land som ikke er tilsluttet utleveringskonvensjonen, og som vi ikke har egne utleveringsavtaler med.⁵⁵

3.3.1 Den alminnelige utleveringslov

Et vilkår for utlevering etter utleveringsloven § 12 nr. 1 litra a er at vedkommende som utleveres ikke settes under forfølgning for andre forhold enn den eller de handlinger som er angitt i utleveringsbegjæringen, og som han blir utlevert for. Etter paragrafens overskrift er dette et obligatorisk vilkår for utlevering. Vedkommende kan straffeforfølges også for andre forhold etter nr. 1 litra a, punkt 2 og 3, dersom den utleverte fortsatt befinner seg i landet han ble utlevert til 45 dager etter løslatelsen, eller etter å ha forlatt landet vender tilbake frivillig. Vilkåret er ikke til hinder for straffeforfølgning for forhold som har skjedd etter at vedkommende ble utlevert. En unntaksbestemmelse i bestemmelsens punkt 1 tillater imidlertid utlevering på tross av spesialitetsprinsippet dersom Justisdepartementet samtykker til det. Det henvises her til § 21 som angir vilkår for sådant samtykke.

Se også kjennelse i RG 2003 s. 1325 som belyser forskjellen mellom domstolenes og departementets behandling av spesialitetsprinsippet i § 12 nr. 1 litra a. Lagmannsretten uttalte: ”Etter §12 nr. 1 a) kan en utlevering bare skje på vilkår om at den utleverte ikke skal settes under rettsforfølgning eller straff fullbyrdes mot ham for noen annen før utleveringen begått straffbar handling enn den han er utlevert for. Det er departementet som eventuelt skal samtykke i unntak fra dette etter nr. 1).”

---

⁵⁵ Jfr. Rundskriv G 19/2001 s. 46.

3.3.2 Den europeiske utleveringskonvensjon

Spesialitetsprinsippet i § 12 nr. 1 bygger på utleveringskonvensjonens spesialitetsregel i art. 14, og bestemmelsene er i praksis de samme.⁵⁶ Dette kommer blant annet til uttrykk i Andrawes-kjennelsen i Rt 1995 s. 149.

Schengenkonvensjonen nevner kort spesialitetsprinsippet i art. 66 nr. 2. Den som begjæres utlevert og som har samtykket til utlevering, og uttrykkelig gitt avkall på den beskyttelse prinsippet gir, kan ikke tilbakekalle denne erklæringen.

3.3.3 Den nordiske utleveringslov

Under arbeidet med den alminnelige utleveringslov ble det gjennomført en lempning i spesialitetsprinsippet i den nordiske utleveringslov, jfr. Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 49. Dette ble begrunnet med at det mellom de nordiske land "neppe var noe praktisk behov" for spesialitetsprinsippet og at kravet om samtykke fra utleverende land hadde "karakter av en formalitet". Etter den nordiske utleveringsloven § 7 nr. 2, gjelder spesialitetsprinsippet kun ved utlevering av *egne statsborgere*, og det kreves kun at vedkommende frivillig har vært en måned på frifot i landet. Ikke 45 dager slik kravet er i utleveringsloven.

Før hovedforhandlingen i den såkalte Nokas-saken ble Ikmet Kodzadziku utlevert til Norge, siktet for deltagelse i ranet. Kodzadziku hevdet at han var i Stavanger samme dag som ranet på grunn av en narkotikahandel. Dette ble han imidlertid ikke trodd på, lagmannsretten dømte han til 11 års fengsel for deltagelse i Nokas-saken. Dersom han imidlertid hadde blitt trodd på sin forklaring vedrørende narkosalget, reiser dette interessante spørsmål om hvorvidt han kunne bli dømt for dette forholdet. På grunn av spesialitetsprinsippet, som også kommer til uttrykk i den svenske 7 § första stycket 2 i Lag (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge, kan han ikke dømmes for lovbrudd begått før utleveringen. Det ville da avhenge av et samtykke fra

---

⁵⁶ Jfr. Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 37.

svenske myndigheter, vilkårene for samtykke er angitt i 18 § i samme svenske lov, som tilsvarende den nordiske utleveringslov § 17. Samtykke kan gis dersom handlingen kunne ha begrunnet utlevering etter den svenske "utlämningslagen", og etter dens 2 § kan Kodzadziku, som svensk statsborger, utleveres til Norge for "gärning för vilken utlämning begäres motsvarar brott, för vilket enligt svensk lag är stadgat fängelse i mer än fyra år". Dersom narkotikaforbrytelsen Kodzadziku innrømte i Nokas-saken kunne medføre fengsel i mer enn fire år etter svensk rett, ville altså svenske myndigheter kunne samtykke til rettsforfølgning av saken i Norge. Svenskene har en egen Narkotikastrafflag (1968:64) hvor strafferammene for narkotikaforbrytelser generelt er gitt i 2 og 3 §§. Etter disse bestemmelsene kan man henholdsvis for "ringa narkotikabrott" idømmes bøter eller fengsel i inntil seks måneder, og for "grovt narkotikabrott" idømmes fra to til ti års fengsel. Uten å gå nærmere inn på alvorligheten av forholdet Kodzadziku innrømte i Nokas-saken, kunne narkotikaforbrytelsen, dersom den var grov nok, medføre at svenske myndigheter samtykket til pådømmelse av forholdet i Norge.⁵⁷ Et annet vilkår etter den svenske utlämningslagen 7 § första stycket 2, ville være at Kodzadziku selv samtykket til rettsforfølgning av sin narkotikaforbrytelse, men dette må antas å være mindre sannsynlig.

Under Nokas-saken ble spesialitetsprinsippet berørt flere ganger. Tiltalen mot de siktede omfattet bestemmelsen om organisert kriminalitet, strl. § 60a. Dersom man blir dømt for denne paragrafen, kan straffen dobles, men likevel ikke med mer enn 5 års fengsel. Fire av de tiltalte som ble utlevert før hovedforhandlingen, begjærte under Gulating lagmannsretts behandling at dette tiltalepunktet skulle fjernes før juryen avgjorde skyldspørsmålet. De ble ikke hørt av retten, og alle fire ble dømt for å ha deltatt i organisert kriminalitet, se LG-2006-64391.⁵⁸

---

⁵⁷ En betraktning som på generelt grunnlag, kunne tale for at Sverige ville samtykke til at en svensk statsborger ble dømt for narkotikalovbrudd i Norge, er den felles kamp mot narkotika i Norden. Se Christie/Bruun 2003, særlig kapittel 9.

⁵⁸ Se <http://web3.aftenbladet.no/lokalt/nokas/article392726.ece> [12.04.07]

3.3.4 Europeisk og nordisk arrestordre

Den nordiske arrestordrekonvensjon og forslag til lov om nordisk arrestordre, som gjennomfører konvensjonen i norsk rett, inneholder en ytterligere lempning i kravet til spesialitetsprinsippet. Den som overleveres til andre nordiske land, kan i større omfang holdes ansvarlig for andre straffbare handlinger vedkommende har begått før overleveringen. Den nordiske går her lenger enn parallellavtalen til den europeiske arrestordre.⁵⁹ Dette er en fortsettelse av den lempning i spesialitetsprinsippet i Norden som ble innledet i forarbeidene til endringsloven til den nordiske utleveringslov.⁶⁰ Lempningen kan begrunnes med formålet med den nordiske arrestordrekonvensjon, som er å gjennomføre forenklede regler om overlevering mellom de nordiske landene og effektivisere overleveringsprosessen.⁶¹

3.3.5 Bilaterale avtaler

En utlevert person kan ikke holdes tilbake eller straffeforfølges på anmodende stats territorium for noe annet lovbrudd enn vedkommende ble utlevert for, jfr. utleveringsavtalen med USA art. 15. Unntaksbestemmelsene til dette vilkåret er de samme som angitt ovenfor om utleveringslovens unntak til spesialitetsprinsippet. Utleveringsavtalen med Australia art. 10, ”Spesialitetsregelen”, viker ordlyden noe fra utgangspunktet i utleveringsloven. Det defineres her ytterligere frihetsinnskrenkende tiltak utover selve rettsforfølgningen, men realiteten er den samme. En utlevert person skal ikke ”pågripes, holdes i forvaring eller stilles for retten eller undergis noen annen begrensning av sin personlige frihet” i den anmodende stat for lovbrudd begått før utleveringen. Bestemmelsen inneholder ellers de samme unntaksbestemmelser som i utleveringsloven.

---

⁵⁹ Se Høringsnotat 2006 s. 3.

⁶⁰ Se Ot. prp. nr. 30 s. 49 flg. og behandlingen ovenfor.

⁶¹ Jfr. Høringsnotat 2006 vedlegg 2.

3.4 Militære lovbrudd

Utleveringsloven § 4 bestemmer at utlevering for et militært lovbrudd bare kan skje når forholdet også er straffbart etter den alminnelige straffelovgivning. Etter utleveringskonvensjonen art. 4 er forbrytelser etter den militære lovgivning, som ikke er forbrytelser etter alminnelig lovgivning, unntatt fra konvensjonens anvendelsesområde. Ved ratifikasjonen av utleveringskonvensjonen regulerte den gamle utleveringslov av 1908 utleveringer. Etter utleveringsloven av 1908 så Norge seg nødt til å ta forbehold i forhold til konvensjonens regler om at utlevering bare kan skje dersom forbrytelsen også *uten sine* ”militære elementer” ville ha vært en forbrytelse som kunne medføre utlevering. Med gjennomføringen av dagens utleveringslov § 4, antas det i forarbeidene at dette forbeholdet kan frafalles.⁶² Dersom vedkommende som begjæres utlevert på grunn av sin militære stilling kun kan straffes etter militær lovgivning, kan han likevel utleveres dersom lovbruddet objektivt sett er straffbart også etter ikke-militær lovgivning.

Det finnes ingen tilsvarende utleveringsbegrensning for militære lovbrudd etter den nordiske utleveringslov. Dette videreføres også i den nordiske arrestordrekonvensjon. Det er heller ikke ansett som nødvendig å innta et vilkår om militære lovbrudd i den europeiske arrestordre. Vilkåret kan ikke anses å være spesielt sentralt, da det ikke har vært oppe i en utleveringssak i rettspraksis.⁶³

Utlevering for militære lovbrudd kan ikke tillates til USA etter avtalens art. 7 nr. 1 litra d, med mindre lovbruddet er straffbart etter ikke-militær lovgivning som kan medføre utlevering etter art. 2. Utleveringsavtalen med Australia art. 7 regulerer utlevering for militære lovbrudd likt som utleveringsloven. Dersom et lovbrudd etter sin art både anses som brudd på militær- og alminnelig lov i det anmodede land, skal den utleverte ikke straffeforfølges for bruddet på militær lov.

---

⁶² Jfr. Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 28-29.

⁶³ § 4 er nevnt i RG 2002 s. 649 og 2003 s. 1325, men ikke behandlet.

3.5 Politiske lovbrudd

Er vedkommende siktet for politiske lovbrudd, skal han ikke utleveres. Hvorvidt, og eventuelt i hvilken utstrekning, lovbrudd med politisk motiv som ellers rammes av alminnelige straffebestemmelser skal omfattes, er omdiskutert. Står slike lovbrudd i forbindelse med, eller som et ledd i, politiske lovbrudd, er det allment akseptert at de skal omfattes. Er det tvil om kriteriene for at et lovbrudd skal anses som politisk er til stede i en utleveringssak, er relevante vurderingskriterier handlingens karakter, dens tilknytning til organisert politisk virksomhet, gjerningsmannens motiv og hvorvidt det er rimelig å gi vedkommende vern mot utlevering.⁶⁴

Hovedregelen etter utleveringsloven § 5 nr. 1, er at utlevering for politiske lovbrudd ikke kan skje. Det kan imidlertid likevel utleveres dersom forholdet omfatter lovbrudd som overveiende må anses for å være av ikke-politisk karakter, jfr. nr. 2. Definisjonen av politisk lovbrudd er ikke gitt i loven, årsaken finner man i forarbeidene. ”Begrepet bør anses som en rettslig standard, som bør tolkes i samsvar med den alminnelige rettsoppfatning til enhver tid.”⁶⁵ Det angis videre i forarbeidene enkelte føringer for hvilke lovbrudd som skal anses som politiske. Forbrytelser direkte rettet mot staten, forfatningen, statens integritet eller representanter for statsmakten er såkalte absolutte politiske lovbrudd som klart omfattes av bestemmelsen.⁶⁶

Det anses som akseptert at visse typer lovbrudd kan gi grunnlag for utlevering til tross for at de omfattes av en generell definisjon av ”politiske lovbrudd”. Dette gjelder lovbrudd som har karakter av å være internasjonale, som krigsforbrytelser og terrorhandlinger. En videreutvikling av dette finnes i Den europeiske konvensjon om bekjempelse av terrorisme av 27. januar 1977 art. 1. Artikkelen inneholder en liste terrorhandlinger som i utleveringssaker mellom konvensjonspartene ikke skal anses som politiske lovbrudd.

---

⁶⁴ Jfr. Auglend/Mæland/Røsandhaug 2004 s. 1059.

⁶⁵ Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 30.

⁶⁶ Se strl. kapittel 8-10.

Norge har ved ratifikasjonen av terrorismekonvensjonen inntatt en reservasjon hvor de forbeholder seg retten til i hvert enkelt tilfelle å avgjøre om lovbruddet er å anse som et politisk lovbrudd.⁶⁷ Alvorlige terrorhandlinger skal uansett ikke anses for å være politiske lovbrudd, jfr. Rundskriv G 19/2001. Etter terrorismekonvensjonen art. 2 kan konvensjonspartene unnlate å anse andre lovbrudd enn de angitt i art. 1 som politiske lovbrudd i utleveringssaker.

Den europeiske utleveringskonvensjon art. 3 har tilsvarende bestemmelser om politiske forbrytelser, om enn noe mer omfattende regulert enn i utleveringsloven.

I henhold til utleveringskonvensjonens første tilleggsprotokoll art. 1 skal en rekke forbrytelser ikke anses som politiske lovbrudd, Norge erklærte imidlertid ved ratifiseringen at de ikke ville akseptere denne delen av tilleggsprotokollen.

Under forhandlingene før Norges tiltredelse til Schengenkonvensjonen erklærte Norge at utleveringsforbudet i utleveringsloven § 5 ikke skulle gjøres gjeldende ved utlevering til Schengen-land.⁶⁸ § 5 måtte endres for å kunne oppfylle forpliktelsen.

Den nordiske utleveringsloven § 4 hadde allerede før dette lempet på forbudet mot utlevering for politiske lovbrudd innen Norden. Det er ingen absolutte skranker for utlevering grunnet i politiske lovbrudd innen Norden, forholdet må være straffbart i anmodede stat og ikke gjelde landets egne statsborgere.⁶⁹ At det ble gitt en viss adgang til utlevering for politiske lovbrudd var omstridt under behandlingen av loven. Motstanderne hevdet det ville bryte med et viktig prinsipp om asylrett for politiske forbrytere.⁷⁰ Tilhengerne hevdet at disse betenkeligheter hadde liten vekt på grunn av den kulturelle og politiske nærhet mellom de nordiske land. Dette argumentet kan nok ha sin relevans også i

---

⁶⁷ 10. januar 1980, se Rundskriv G 19/2001 s. 35. Reservasjonen er imidlertid ikke registrert på <http://conventions.coe.int>, uvisst av hvilken grunn.

⁶⁸ Inntatt i St. prp. nr. 50 (1998-99) s. 55.

⁶⁹ Ot. prp. nr. 18 (1959-60) s. 8-9 og s. 12.

⁷⁰ Se Andenæs 2004 s. 572, henviser til Hambro, TfR 1960 s. 45-58.

dag. Den nordiske arrestordrekonvensjon går enda lengre, og avskaffer hele grunnlaget for å nekte overlevering på grunn av politiske lovbrudd.⁷¹

At grunnlaget for arrestordren er et politisk lovbrudd, skal ikke lenger være begrunnelse for å nekte overlevering etter den nordiske arrestordre.⁷² Dette har Norge også fulgt i forslag til lov om nordisk arrestordre. Island har imidlertid under forhandlingene inntatt et annet standpunkt, hvilket kommer tydelig frem i konvensjonen kapittel 4. ”Særlige regler om overlevering til/fra Island”. Island kan etter art. 27 avslå overlevering av islandske statsborgere til de andre nordiske land, når handlingen arrestordren gjelder utgjør et politisk lovbrudd etter islandsk rett.

Medlemsstatene kan ikke nekte overlevering for politiske lovbrudd, lovbrudd relatert til politiske lovbrudd eller lovbrudd inspirert av politiske motiver, jfr. parallellavtalen til den europeiske arrestordre art. 6 nr. 1. Statene kan imidlertid erklære at nr. 1 bare skal gjelde lovbrudd angitt i art. 1 og 2 i terrorismekonvensjonen, jfr. nr. 2 litra a. Hvordan dette vil stille seg til Norges forbehold til terrorismekonvensjonen er foreløpig uavklart, men vil antagelig avklares ved gjennomføringen av parallellavtalen i norsk rett.

Utlevering kan ikke tillates etter Norges utleveringsavtale med USA art. 7 nr. 1 litra c, dersom den anmodede stat anser det lovbrudd utleveringen gjelder som et politisk lovbrudd, eller vedkommende kan godtgjøre at utleveringen er fremmet for å saksøke eller straffe ham for et forhold av politisk karakter. Utleveringsavtalen med Australia art. 6 inneholder et tilsvarende forbud, med det unntak at et brudd på lovgivningen vedrørende folkemord ikke skal anses som et politisk lovbrudd.⁷³

---

⁷¹ Se Høringsnotat 2006 s. 7.

⁷² Se Høringsnotat 2006 vedlegg 2 s. 19.

⁷³ Dette må i tilfelle være australsk lovgivning vedrørende folkemord. Norsk straffelov inneholder ikke slike bestemmelser, men dette er foreslått i NOU 2002:4 Ny straffelov. Utkast kapittel 16.

3.6 Alvorlig fare for forfølgelse

Utleveringsloven § 6 inneholder et forbud mot utlevering dersom det er alvorlig fare for at vedkommende vil bli forfulgt på grunn av ”rase, religion, nasjonalitet, politisk oppfatning eller politiske forhold ellers”, og forfølgelsen retter seg mot vedkommendes liv og frihet. Det er nær sammenheng mellom denne begrensningen i utleveringsadgangen og reglene om politisk asyl til flyktninger som er utsatt for forfølgelse i sitt eget hjemland i utlendingsloven av 24. juni 1988 nr. 64.⁷⁴

Utleveringsforbudet gjelder også når det foreligger en risiko for å bli sendt videre til et land hvor alvorlig forfølgelse kan finne sted, jfr. Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s.32. Risikoen for å bli videreutlevert er blant annet vurdert i en utleveringssak gjengitt i Rt 1994 s. 934, hvor tre iranske statsborgere hadde kapret et russisk rutefly og landet på Gardermoen. De hevdet at de risikerte å bli sendt tilbake til hjemlandet dersom de ble utlevert til Russland.

Høyesteretts kjæremålsutvalg uttalte på generelt grunnlag at utleveringsloven § 6 omfatter det forhold at vedkommende kunne videreutleveres til et land hvor vedkommende risikerte alvorlig forfølgelse, og henviste til forarbeidene. Det ble for øvrig ikke funnet at det var grunnlag for å nekte utlevering etter § 6 i denne saken, det ble ikke ansett som noen ”alvorlig fare” i lovens forstand dersom de siktede ble utlevert til Russland.

Dersom det vurderes nødvendig i den enkelte utleveringssak, kan Justisdepartementet sette vilkår for utleveringen at vedkommende ikke skal videreutleveres eller utvises til et tredjeland, hvor han risikerer alvorlig forfølgelse, jfr. § 12 nr. 2.

Alvorlig fare for forfølgelse reguleres i utleveringskonvensjonen art. 3 nr. 2, hvor man av plasseringen av bestemmelsen kan se sammenhengen mellom dette utleveringsforbudet og forbudet mot utlevering ved politiske forbrytelser.⁷⁵ I konvensjonen er det i forhold til utleveringsloven flere mindre forskjeller i ordlyden. Bare ”politisk oppfatning” er omfattet i konvensjonen, ikke ”politiske forhold ellers”. Norske lovgivende myndigheter har her valgt samme løsning som de andre nordiske landene, og utvidet anvendelsesområdet noe i

---

⁷⁴ Jfr. Andenæs 2004 s. 570.

⁷⁵ Se avsnitt 3.5.

forhold til utleveringskonvensjonen.⁷⁶ Uttrykket ”forfølgelse” er ikke brukt, men bestemmelsen er ellers lik utleveringsloven og må antas å regulere samme område.⁷⁷

Den nordiske utleveringsloven har ingen utleveringsvilkår om fare for forfølgelse, men behovet for regulering av en slik problemstilling kan ikke anses å være særlig nødvendig i nordiske utleveringssaker. Faren for forfølgelse er liten i de nordiske landene hvor slike fundamentale rettssikkerhetsgarantier må antas å være oppfylt. Skulle det anses nødvendig i den enkelte sak, kan norske myndigheter sette som vilkår for utlevering at den utleverte ikke må videreutleveres eller utvises til et tredjeland hvor vedkommende risikerer forfølgelse, jfr. § 7 siste ledd.

Forbudet mot videreutlevering er nevnt i Den nordiske arrestordrekonvensjons fortale, punkt 6. Personer må ikke utvises, videreoverleveres eller videreutleveres til tredjestat hvor det er alvorlig risiko for at de vil bli utsatt for dødsstraff, tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.⁷⁸

Til tross for at parallellavtalen til den europeiske arrestordre oppstiller en plikt til å overlevere kriminelle, er det uttrykkelig sagt at overleveringsplikten ikke må oppfattes som et forbud mot å nekte overlevering, jfr. art. 1 nr. 4. Er det, etter en objektiv vurdering, grunn til å tro at arrestorden er fremsatt med det formål å tiltale eller straffe vedkommende på grunnlag av vedkommendes kjønn, rase, religion, etnisk opprinnelse, nasjonalitet, språk, politiske overbevisning eller seksuelle legning. Eller dersom vedkommende risikerer uberettiget rettsforfølgning på et av disse grunnlagene, er det adgang til å nekte overlevering.

Utleveringsavtalen mellom Norge og Australia oppstiller de samme grunnlagene for risiko for forfølgning i art. 6 nr. 2. I tillegg er det et krav om at den anmodede stat må ha ”skjellig

---

⁷⁶ Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 32 flg.

⁷⁷ Se Rundskriv G 19/2001 s. 36.

⁷⁸ Se avsnitt 3.12.1

grunn til å tro'' at utleveringsbegjæringen er fremsatt med sikte på å straffeforfølge eller straffe vedkommende på urettmessig grunnlag.

3.7 Grunnleggende humanitære hensyn

Utlevering er et alvorlig inngrep som i alminnelighet vil få betydelige følger for vedkommende. Utlevering kan ikke skje dersom det vil komme i strid med grunnleggende humanitære hensyn ifølge utleveringsloven § 7. Dersom utleveringen antas å ville medføre uforholdsmessig alvorlige følger for vedkommende skal begjæringen kunne avvises. Alder, helsetilstand eller andre personlige forhold skal særlig vektlegges i vurderingen her. I følge utleveringslovens forarbeider skal uttrykket, ”andre personlige forhold”, omfatte lovovertrederens ”hele sosiale situasjon”. Personlige forhold som hvorvidt vedkommende er etablert med familie og fast arbeid her i landet, samt straffereaksjonene vedkommende vil kunne bli møtt med i det anmodende land, skal veies mot den interesse det anmodende land har i å få vedkommende utlevert. Herunder vektlegges gjerningens grovhet og hvor lang tid som er passert siden den straffbare handlingen ble begått.⁷⁹

En utlevering er et tvangsmessig inngrep som kan sammenholdes med fjerde del i straffeprosessloven om tvangsmidler. Et tvangsmiddel kan bare brukes når det er tilstrekkelig grunn for det, og det etter forholdene ikke er et ”uforholdsmessig inngrep”, jfr. strpl. § 170a. Ved varetektsfengsling må det etter § 184 nr. 2 siste punktum gå frem av kjennelsen at inngrepet ikke er uforholdsmessig. Hvorvidt et lignende krav kan stilles til en utleveringskjennelse er uvisst, men forholdsmessigheten av en utlevering må vurderes i forhold til de grunnleggende humanitære hensyn.

Lagmannsretten hadde ikke vurdert om en utvisning ville utgjøre uforholdsmessig alvorlige følger for vedkommende i Rt 1996 s. 1318. Det ble ansett som en saksbehandlingsfeil, og lagmannsrettens kjennelse ble opphevet.

Utleveringsloven § 7 drøftes grundig i Andrawes-kjennelsen, Rt 1995 s. 149.⁸⁰ Souhaila Andrawes var en palestinsk flykaprer med asyl i Norge, hun var begjært utlevert av tyske myndigheter. Grunnlaget for begjæringen var at hun hadde deltatt i en flykapring av et tysk

---

⁷⁹ Jfr. Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 33.

⁸⁰ Se særlig s. 155-156.

passasjerfly i 1977. Ved vurderingen av de grunnleggende humanitære hensyn i saken ble det henvist til forarbeidene, som gjengitt ovenfor. I den konkrete saken, ble vedkommendes helsetilstand, hensynet til den mindreårige datteren, at familien hadde oppholdt seg i Norge siden 1991 og var godt integrert anført som vesentlige momenter. I tillegg ble det understreket at Andrawes hadde brutt forbindelsen med den palestinske gruppen hun tilhørte på den tiden hun deltok i flykapringen og tatt avstand fra sine handlinger. Lagmannsretten uttalte at alle momentene talte mot utlevering, men at de ikke var avgjørende. Sannsynligheten for at vedkommende ville bli tiltalt og dømt i Norge dersom hun ikke ble utlevert til Tyskland ble vektlagt, og at straffeforfølgning enten her eller der ikke ville medføre avgjørende forskjeller. Vurdert opp mot Tysklands interesser i å få henne utlevert ble det etter en helhetsvurdering konkludert med at vilkårene for å nekte utlevering etter § 7 ikke var oppfylt. Høyesteretts kjæremålsutvalg konkluderte med at det var tilstrekkelig vist at en forsvarlig vurdering etter § 7 var foretatt. Kjæremålsutvalget hadde ingen bemerkninger til lagmannsrettens vurdering i forhold til de humanitære hensyn.⁸¹

Utleveringsinstituttet mister sin verdi i det internasjonale strafferettssamarbeidet dersom bestemmelsen får et for vidt anvendelsesområde og begrenser utleveringsadgangen for mye.⁸² Utlevering må derfor bare nektes etter § 7 i spesielle tilfelle, derav bestemmelsens ordlyd, ”*grunnleggende humanitære*” hensyn.

Forbudet mot utlevering i strid med grunnleggende humanitære hensyn svarer til et forbehold norske myndigheter har tatt til utleveringskonvensjonen art. 1.⁸³ Artikkelen fastslår den plikt de kontraherende stater påtar seg til å utlevere personer under forfølgning eller som er dømt i den anmodende stat i henhold til vilkårene i utleveringskonvensjonen. Etter Norges forbehold skal utlevering kunne avslås av humanitære hensyn dersom det sannsynliggjøres at utlevering kan medføre ”uforholdsmessig alvorlige følger” for

---

⁸¹ Andrawes-saken fortsatte i Rt 1995 s. 1057, s. 1228 og s. 1235.

⁸² Jfr. Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 33.

⁸³ Forbehold av 13. desember 1957, på signeringstidspunktet.

vedkommende.⁸⁴ Lignende forbehold er også tatt av de andre nordiske landene i forhold til konvensjonen art. 1. De samme hensyn skal vektlegges her som i utleveringsloven § 7.

Den nordiske utleveringsloven inneholder imidlertid ingen bestemmelser om grunnleggende humanitære hensyn. At et slikt utleveringsforbud måtte innfortolkes i den nordiske utleveringslov ble påberopt i Rt 1996 s. 1318 og Rt 1998 s. 1290. Begge sakene gjaldt en norsk statsborger begjært utlevert til Danmark. Lagmannsretten unngikk å ta stilling til spørsmålet, men fant at en utlevering ikke ville medføre uforholdmessig alvorlige følger for siktede. Det er grunn til å tro at dersom et slikt forbud kunne innfortolkes, måtte de humanitære hensynene vurderes meget strengt. Utlevering ville bare kunne nektes i helt ekstreme tilfeller.

Det må nevnes at argumenter knyttet til forskjeller i straffebestemmelsene, straffutmålingspraksis eller soningsforhold i et annet nordisk land antagelig ikke ville føre fram i en vurdering av humanitære hensyn i forhold til den nordiske utleveringsloven. Dette på grunn av det utstrakte samarbeid på strafferettens område i Norden, som har medført stor rettslikhet på området.

Parallellavtalen til den europeiske arrestordre inneholder ingen bestemmelser om grunnleggende humanitære hensyn, en europeisk arrestordre kan ikke nektes fullbyrdet på dette grunnlag. Det oppstilles gjennom parallellavtalen en plikt til å fullbyrde en arrestordre, bakgrunnen for dette ligger i motivet om å få i stand enklere og mer effektive overleveringsordninger enn de som foreligger etter den europeiske utleveringskonvensjon. Overleveringssystemet skal med dette bli et mer effektivt virkemiddel i bekjempelsen av grenseoverskridende kriminalitet.⁸⁵

Den nordiske arrestordrekonvensjon har heller ikke tatt inn noen bestemmelse om grunnleggende humanitære hensyn.

I Norges bilaterale utleveringsavtaler kan utlevering nektes på grunnlag av humanitære

---

⁸⁴ Jfr. <http://conventions.coe.int>

⁸⁵ Høringsnotat 2006 s. 2.

hensyn. I avtalen med USA i art. 7 nr. 2 litra b, *kan* utlevering nektes dersom den anmodede stat i spesielle tilfelle har grunn til å tro at utlevering vil være uforenlig med humanitære hensyn. Det er altså ikke et krav om at bare de *grunnleggende* humanitære hensyn skal legges til grunn etter denne avtalen, ved en utlevering til USA må avtalens bestemmelser anvendes sammen med utleveringsloven § 7. Dette er gjort i Rt 1998 s. 1993, som gjaldt utlevering av en amerikansk borger til USA. Høyesterett fant at lagmannsrettens vurderinger i forhold til utleveringsloven § 7, jfr. avtalen art. 7 nr. 2 litra b var mangelfulle. Det som var opplyst i saken vedrørende soningsforholdene i amerikanske fengsler førte til at det måtte foretas en konkret vurdering av hvilke soningsforhold en eventuell fellende dom kunne føre til. Det kunne dertil være grunn til å stille særlige vilkår for utleveringen, jfr. utleveringsloven § 12 nr. 2, for å sikre at soningsforholdene ikke ville stride med humanitære hensyn i vedkommende utleveringssak.

I avtalen med Australia art. 6 nr. 3 er humanitære hensyn en absolutt avslagsgrunn. Dersom den anmodede stat etter saksforholdene finner at utleveringen av den begjærte personen ville være i strid med grunnleggende hensyn, skal personen ikke utleveres.

3.8 Negativ rettskraft - non bis in idem⁸⁶

Det er ikke i strid med folkeretten å rettslig forfølge eller pådømme samme sak i forskjellige stater. Dette kommer til uttrykk blant annet i EMK sjuende tilleggsprotokoll art. 4, P 7-4, og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, SP, art. 14 nr. 7. Disse bestemmelsene regulerer dommers negative rettskraft innen samme stat, men ikke over landegrensene. I norsk rett kommer dette forutsetningsvis også til uttrykk i strl. § 13 fjerde ledd, hvoretter allerede sonet straff for samme handling i utlandet skal gå til fradrag i den idømte straff i Norge.

I utleveringsforhold er imidlertid negativ rettskraft grundig regulert for å forhindre slik dobbeltforfølgning. Dersom det i Norge er avsagt dom, vedtatt forelegg eller gitt påtaleunntatelse for samme forhold som utleveringsbegjæringen gjelder, kan utlevering ikke skje, jfr. utleveringsloven § 8 første ledd nr. 1. Er saken mot vedkommende henlagt på grunn av bevisets stilling i Norge, kan utlevering som hovedregel heller ikke skje etter utleveringsloven § 8 første ledd nr. 2. Fremkommer det senere bevis av vekt som ville kunne begrunne gjenopptagelse av saken etter strpl. § 74 første ledd, eller omgjøres henleggelsen av overordnet myndighet eller etter anke etter samme paragrafs sjette ledd, kan det likevel utleveres.

Formålet bak reglene om negativ rettskraft er å sikre at den involverte skal kunne innstille seg på at saken mot han er endelig avgjort. En domfelt i en sak skal slippe den belastningen det er å utsettes for nok en offentlig rettssak, rimelighetshensyn vil derfor tilsi at de sanksjoner som skal ilegges lovbrøteren skal avgjøres i én rettergang.⁸⁷

Flere konvensjoner har bestemmelser med det formål å hindre slik dobbeltforfølgning.

- Den europeiske utleveringskonvensjon art. 9 ”Non bis in idem”, art. 9 suppleres av utleveringskonvensjonens første tilleggsprotokoll art. 2.

---

⁸⁶ Black’s Law Dictionary 2004. ”*Non bis in idem*” (lat.) Not twice for the same thing. – Ikke to ganger for det samme. Også kalt, *ne bis in idem*/non bis in idem.

⁸⁷ Se Strandbakken 2002, avsnitt 3.

- Den europeiske konvensjon om internasjonal gyldighet av straffedommer av 28. mai 1970 art. 11. Gyldighetskonvensjonen er inkorporert i norsk rett gjennom lov av 20. juli 1991 nr. 67 om overføring av domfelte.
- Den europeiske konvensjon om overføring av straffesaker av 15. mai 1972 art. 35. Konvensjonen er inkorporert i norsk rett i lov av 25. mars 1977 nr. 22 om overføring av straffeforfølging fra eller til annet europeisk land.

Gjelder en utleveringsbegjæring et lovbrudd hvor straffansvaret er avgjort ved endelig dom i en av medlemsstatene til disse tre konvensjonene, skal utlevering nektes etter utleveringsloven § 8 første ledd nr. 3. Dette såfremt vedkommende i dommen ble frifunnet, fikk påtaleunntatelse, eller at en idømt sanksjon er fullbyrdet eller bortfalt, jfr. litra a til d.

Det finnes lite rettspraksis vedrørende negativ rettskraft i utleveringssaker, men utleveringsloven § 8 nr. 3 ble berørt i Andrawes-kjennelsen, i Rt 1995 s. 149.⁸⁸ Andrawes' dom og soning for flykapringen i Somalia ble anført, men kunne ikke dokumenteres utover avisklipp om saken. Påtalemyndigheten sa seg enige i at dommen, dersom de kunne fremskaffet den, ville hatt betydning som straffutmålingsmoment. Høyesteretts kjæremålsutvalg uttaler at lagmannsretten har vært kjent med dommen og vurdert denne i forhold til utleveringsloven § 8 nr. 3 og den samlede vurdering som er foretatt. Disse forhold vil dessuten gå inn som en del av bakgrunnen for Andrawes' helseproblemer i forhold til de grunnleggende humanitære hensyn.

Strl. § 12a første ledd henviser i den internrettslige reguleringen av utenlandske dommers negative rettskraft til de to lovene nevnt ovenfor, lov om overføring av domfelte og lov om overføring av straffeforfølging.⁸⁹ En endelig dom som går inn under en av disse to lovene, eller en internasjonal avtale innen Schengen-samarbeidet, forhindrer at straffesak kan reises eller straffedom kan avsies. Schengenkonvensjonen kapittel 3 inneholder også regler om negativ rettskraft for en rettskraftig dom i en konvensjonsstat. Norge erklærer at de i samsvar med konvensjonen art. 55 nr. 1 litra a, ikke skal være bundet av art. 54 i følgende

---

⁸⁸ For sakens faktum, se behandlingen i avsnitt 3.7.

⁸⁹ Auglend/Mæland/Røsandhaug 2004 s. 1059.

tilfeller. Dersom handlingene til grunn for den utenlandske dommen var begått på norsk territorium, og en krenkelse av nasjonal sikkerhet eller Norges like vesentlige interesser, herunder overtredelser i straffelovens kapittel 8, 9, eller 14.⁹⁰

Den nordiske utleveringslov § 5 første og annet ledd er i samsvar med utleveringsloven § 8 nr. 1 og 2, men inneholder ingen tilsvarende bestemmelse som § 8 nr. 3. Dette kan imidlertid ikke bety at det innen Norden vil være tillatt å utlevere når begjæringen gjelder en person som er dømt for samme forhold i en av statene Norge har et konvensjonssamarbeid med på området, som beskrevet ovenfor. Det er grunn til å tro at den nordiske utleveringsloven her må holdes opp mot strl. § 12a. Dette samsvarer også med praksis etter utleveringsloven.

Det er en obligatorisk avslagsgrunn dersom den fullbyrdende stat er informert om at vedkommende arrestordren gjelder, er endelig dømt for forholdet tidligere, jfr.

parallellavtalen til den europeiske arrestordre art. 4 nr. 2.

Den nordiske arrestordrekonvensjon angir dobbel straffeforfølgning som en obligatorisk avslagsgrunn i art. 4 nr. 2. Dersom vedkommende er dømt for forholdet i et annet nordisk land eller et EU-land, skal statene avslå fullbyrdelsen av en nordisk arrestordre. Blant de fakultative nektingsgrunner i konvensjonen art. 5, er det også bestemmelser om negativ rettskraft. Etter art. 5 nr. 3 kan fullbyrdelsen av den nordiske arrestordre avslås hvis den ettersøkte er endelig dømt for de samme handlinger i et tredjeland, et land utenfor Norden og EU, jfr. art. 3 nr. 5. Overlevering kan også nektes dersom de judisielle myndigheter i det fullbyrdende land har besluttet å ikke innlede rettforfølgning for forholdet eller å bringe rettsforholdet til opphør, eller lignende avgjørelse er tatt i et annet nordisk land, jfr. art. 5 nr. 4.

Forslag til lov om nordisk arrestordre bygger på arrestordrekonvensjonen, men med enkelte utvidelser. De obligatoriske avslagsgrunner vedrørende avgjørelsers negative rettskraft er

---

⁹⁰ Jfr. Norges erklæring til Schengenkonvensjonen av 1999.

inntatt i § 4 litra c, d og e. En endring i disse bestemmelsene er at det skilles mellom ilagt og idømt straff. Dette for å avskjære at overleveringsadgangen også når det er ”ilagt” annen type straff enn dom i en nordisk stat, jfr. lovforslaget § 4 litra c. Et eksempel på slik annen straff kan være et vedtatt forelegg. Det synes å være enighet blant de nordiske statene om at denne løsningen er i tråd med konvensjonen, og hensynet til gjensidig anerkjennelse taler for at den type straff ilagt innen Norden bør avskjære overleveringsmuligheten for forholdet.⁹¹

Lovforslaget § 4 litra d gjelder EØS-stater utenfor Norden. Innen dette området kan det være større forskjeller i reaksjonssystemet, straffutmålingsregler og straffutmålingspraksis, derfor knytter avslagsgrunnen seg her til den ”idømte” straffen. Gjennom å ikke innta dette vilkåret blant de obligatoriske avslagsgrunnene kan norske myndigheter velge hvorvidt arrestordren skal fullbyrdes når andre typer straffer enn dom er gitt for forholdet innen EØS. Det er i tillegg en absolutt avslagsgrunn dersom vedkommende er gitt påtaleunntatelse for forholdet, jfr. lovforslaget § 4 litra e. Dette var en frivillig avslagsgrunn etter konvensjonen, men påtaleunntatelse er etter norsk rett en konstatering av straffskyld og regnes som en strafferettslig reaksjon til hinder for at saken tas opp på ny. Den svenske lag (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder 2 kapitel 5 § nr. 2 har valgt tilsvarende løsning.⁹² I de fakultative avslagsgrunner, lovforslaget § 5 litra f, kan norske myndigheter avslå fullbyrding av en arrestordre dersom det er ”ilagt straff” for samme handling i en stat utenfor Norden. Ordlyden er den samme som i avslagsgrunnen i lovforslaget § 4 litra c, det må antas at begrunnelsen er den samme. Lovgivende myndigheter ønsker å omfatte andre typer straff enn dom, som nevnt eksempelvis ovenfor, et vedtatt forelegg. Intensjonen er at slike straffer ilagt i stater utenfor det nordiske samarbeidet kan utgjøre grunnlag for å velge å avslå fullbyrdelsen av en arrestordre. Ved vurderingen av hvorvidt det skal avslås, bør det legges vekt på hvor streng straff den ettersøkte allerede er ilagt for forholdet.⁹³

---

⁹¹ Jfr. Høringsnotat 2006 s. 11.

⁹² Se Høringsnotat 2006 s. 11.

⁹³ Jfr. Høringsnotat 2006 s. 14.

Riksadvokaten behandler gjentatt straffeforfølgning i sin høringsuttalelse til forslag til lov om nordisk arrestordre, avsnitt 3.4. Det påpekes at rettsspørsmål omkring EMK P 7-4 er innfløkte, og derfor bør avklares i forarbeidene til nordisk arrestordrelov for å unngå misforståelser. Forholdet til P 7-4 og SP art. 14 nr. 7, som nevnt innledningsvis i dette avsnittet, regulerer bare forbudet mot gjentatt straffeforfølgning *innen samme stat*.

Riksadvokaten viser her både til bestemmelsenes ordlyd, ”under den samme stats domsmyndighet”, og til praksis fra Den europeiske menneskerettsdomstol.⁹⁴ Videre foreslås det en presisering av begrepet ”straff” i lovforslaget § 4 litra c, at dette må forstås som formell straff i intern rett. I Norge betyr dette at reaksjoner definert som straff i samsvar med grunnloven § 96 vil kunne hindre overleveringer, men ikke ilagte forvaltningssanksjoner.

Prinsippet om gjensidig anerkjennelse tilsier at vurderingen om forfølgning i den utstedende stat er i strid med P 7-4 overlates til de utstedende myndigheter. Dette er ikke noe norske myndigheter skal ta stilling til når de vurderer å fullbyrde en arrestordre. Norske myndigheter skal heller ikke ta stilling til om de to sakene gjelder samme forhold faktisk og rettslig, jfr. P 7-4. Effektivitetshensyn og mangel på inngående kjennskap til utstedende lands lovgivning tillater ikke en inngående drøftelse av dette i norsk rett.

Norges bilaterale utleveringsavtaler, avtalen med USA art. 7 nr. 1 litra a, og avtalen med Australia art. 7 nr. 2 litra b, c og d, inneholder regler om ”non bis in idem”. Forskjellen mellom de to avtalene er at avtalen med USA bare angir straffeforfølgning eller straff ”på den anmodede stats territorium” og påtaleunntatelse eller henleggelse som følge av mangel på bevis gitt i Norge som utleveringshindringer. Avtalen med Australia regulerer i tillegg frikjennelse eller ilagt straff mot den begjærte person i en tredje stat, hvilket gir negativ rettskraft i utleveringsforhold mellom avtalestatene.

---

⁹⁴ Amrollahi v. Danmark, Application no. 56811/00.

3.9 Foreldelse

Et vilkår for utlevering er at adgangen til straffeforfølgning og fullbyrding ikke er foreldet etter norske regler, jfr. utleveringsloven § 9. De norske foreldelsesreglene for å reise straffesak er oppstilt i strl. §§ 66-70, mens foreldelsesreglene for fullbyrding av straff finnes i strl. §§ 71-74. Hensynene bak de norske foreldelsesreglene for straffeforfølgning er bevismomentet, prevensjonsmomentet, at behovet for straff avtar, og at mothensynene blir kraftigere, etter hvert som tiden går. De samme hensyn kan legges til grunn for foreldelsesreglene for fullbyrding av straff, med unntak av bevismomentet.⁹⁵

Utleveringskonvensjonen har i art. 10 oppstilt både den anmodede og anmodende stats foreldelsesregler som grunnlag for vurderingen av hvorvidt en utleveringsbegjæring kan oppfylles. Grunnen til at denne løsningen ikke er fulgt i utleveringsloven er at lovgiverne har valgt å følge løsningen fra den gamle utleveringsloven fra 1908. Dette begrunnes i forarbeidene med at spørsmålet om handlingens straffbarhet etter anmodende stats lov, herunder om den er foreldet eller ikke, prinsipalt bør prøves av den anmodende stats myndigheter. Etter utleveringsloven § 9 annet punktum, som gjelder utleveringsbegjæring fremmet av et Schengen-land, er det den anmodende stats regler for avbrytelse av foreldelsesfristen som kommer til anvendelse. Dette andre punktumet måtte tilføyes under arbeidet med lov om Schengen informasjonssystem (SIS) av 16. juli 1999 nr. 66. Norsk utleveringslovgivning måtte ikke være i strid med Schengenkonvensjonen art. 62 nr. 1, som også avgjør at det er den anmodende konvensjonsparts bestemmelser om avbrytelse av foreldelsesfristen som får anvendelse ved vurderingen.⁹⁶

Den nordiske utleveringslov har ingen bestemmelser som avskjærer utlevering når den straffbare handling er foreldet etter norsk lov, dette har sammenheng med at loven ikke

---

⁹⁵ Jfr. Andenæs 2004 s. 542 flg.

⁹⁶ Se Ot. prp. nr. 56 (1998-99) s. 47.

krever straffbarhet etter norsk lov.⁹⁷ Forholdet må imidlertid være straffbart etter den anmodende stats lov. Det ble foretatt en revisjon av straffelovens foreldelsesregler i 1972. Revisjonen var et resultat av et nordisk lovsamarbeid og medførte store endringer i foreldelsesfrister og klargjorde punkter hvor lovens formuleringer tidligere hadde voldt tvil.⁹⁸

Den nordiske arrestordrekonvensjon og forslag til lov om nordisk arrestordre har ingen uttrykkelig bestemmelse om at rettsforholdet ikke må være foreldet, men dette er en betingelse for at et forhold er straffbart. Arrestordrekonvensjonen inneholder ikke et krav om dobbelt straffbarhet, det er kun det utstedende lands foreldelsesregler som er av betydning i forhold til om det kan utleveres. Det må det antas at landet har tatt stilling til hvorvidt forholdet er foreldet ved utstedelsen av arrestordren. Dette har også Riksadvokaten konkludert med i sin høringsuttalelse avsnitt 3.7, hvor det også argumenteres med at dette ville være best i samsvar med prinsippet om gjensidig anerkjennelse i arrestordrekonvensjonen.

I parallellavtalen til den europeiske arrestordre er fortsatt hovedregelen et krav om dobbel straffbarhet, men med til dels omfattende unntaksregler.⁹⁹ Fullbyrdende lands foreldelsesregler vil her ha betydning for adgangen til overlevering. I unntakstilfellene fra kravet om dobbel straffbarhet vil kun det utstedende lands foreldelsesregler ha betydning for overleveringsadgangen.

Utleveringsavtalene Norge har med USA og Australia, henholdsvis i art. 7 nr. 1 litra b og art. 7 nr. 2 litra e, er det både den anmodende og den anmodende stats foreldelsesregler som kommer til anvendelse for vurderingen om forholdet utleveringsbegjæringen gjelder er foreldet. Utleveringsavtalen med USAs foreldelsesregler behandles sammen med foreldelsesvilkåret fra den norske utleveringsloven § 9 i en kjennelse i høyesterett i Rt 1998 s. 1993.

---

⁹⁷ Jfr. Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 8.

⁹⁸ Andenæs 2004 s. 542.

⁹⁹ Se avsnitt 3.1.4.

Det blir hevdet at Norge er en frisone for krigsforbrytere. Årsaken er at krigsforbrytelser foreldes etter 25 år norsk straffelovgivning. Anslagsvis oppholder 70 mistenkte krigsforbrytere seg i Norge, som verken kan dømmes her i landet eller utleveres til andre land.¹⁰⁰ I Roma-vedtektene om Den internasjonale straffedomstol av 17. juli 1998 art. 29 er forbrytelser som faller inn under domstolens jurisdiksjon ikke gjenstand for foreldelse. Disse forbrytelsene er folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser, jfr. vedtektene art. 5.¹⁰¹ Foreldelsesreglene er foreslått inntatt i den nye straffelov i NOU 2002:4 Utkast til § 15-8, jfr. utkast til kapittel 16, hvor bestemmelsene om såkalte internasjonale kjerneforbrytelser er inntatt. Det er også foreslått at det ikke skal være noe krav om dobbel straffbarhet når slike handlinger er begått i utlandet. En odelstingsproposisjon om et nytt straffelovskapittel med dette innhold er ventet til høsten, hvilket kan bety at bestemmelsene blir inkorporert i norsk straffelovgivning fra 1. januar 2008.

---

¹⁰⁰ Se forskningsartikkel i Apollon, 26.02.07, http://www.apollon.uio.no/vis/art/2007_1/Artikler/krigsforbrytere [12.04.07].

¹⁰¹ Se St. prp. nr. 24 (1999–2000), Norge ratifiserte 16. februar 2000.

3.10 Bevis for vedkommendes skyld

Etter utleveringsloven § 10 nr. 1, skal en begjæring om utlevering til fullbyrdelse av dom ikke fullbyrdes dersom det er "særlig grunn" til å tro at avgjørelsen bygger på en uriktig vurdering av skyldspørsmålet. I andre tilfelle vil retten ta stilling til om det foreligger "skjellig grunn til mistanke" for den utleveringsbegjærte personens skyld, jfr.

utleveringsloven § 10 nr. 2. Kravet om at det må foreligge sannsynlighetsovervekt for at vedkommende er skyldig må være oppfylt for alle handlinger det kreves utlevering for. Kravet om skjellig grunn til mistanke gjelder også for alle ledd i bevisføringen for at det har funnet sted en straffbar handling som utleveringsbegjæringen bygger på.¹⁰² Dette er begrunnet i Souhaila Andrawes-kjennelsen i Rt 1995 s. 149. På bakgrunn av spesialitetsprinsippet i utleveringsloven § 12 nr. 1 litra a og utleveringskonvensjonen art. 14;¹⁰³

"er lovens system at dersom det foreligger en utleveringsbegjæring i henhold til konvensjonen, må domstolene ta stilling til om lovens vilkår foreligger for alle de forhold utleveringsbegjæringen bygger på. Det må således - som anført i kjæremålet - være en plikt for domstolene til å prøve samtlige påberopte utleveringsgrunnlag i henhold til § 10 nr. 2."

Dersom det anses nødvendig, kan påtalemyndigheten innhente ytterligere dokumentasjon for vedkommendes skyld fra den anmodende stat.

En pågripelsesbeslutning i den fremmede stat, med påfølgende utleveringsbegjæring til Norge, vil være et bevis i seg selv i skyldvurderingen, da utgangspunktet er at den fremmede stat er den som står nærmest til å vurdere hvorvidt skyldspørsmålet etter dens rett er oppfylt. Når dette er sagt, er vurderingen av hvilken vekt den utenlandske domstols avgjørelse skal tillegges, avhengig av en konkret vurdering. Tilliten til rettssystemet i den fremmede staten er her et vesentlig moment, jfr. Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 35 flg. og kjennelsen i HR-2001-00844. I kjennelsen, som gjelder utlevering av en svensk statsborger

---

¹⁰² Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 36. Henviser videre til Rt 1973 s. 1484.

¹⁰³ Se avsnitt 3.3.1 og 3.3.2.

fra Norge til Italia, har høyesteretts kjæremålsutvalg uttalt følgende vedrørende spørsmålet om det foreligger skjellig grunn til mistanke:

”Så lenge en utenlandsk domstol har funnet at det foreligger en mistanke av denne styrke, som domstolen i Bari ifølge lagmannsretten her har gjort, må norske myndigheter normalt kunne legge dette til grunn uten nærmere vurdering av spørsmålet.”

Utleveringsloven krever altså at norske myndigheter foretar en selvstendig prøving av beviskravet, unntak fra dette kan gjøres ved overenskomst, jfr. § 10 nr. 3. Dommer eller beslutninger avsagt av en domstol kan godtas som grunnlag for utlevering når utleveringsbegjæringen kommer fra en stat Norge har bilateral eller multilateral utleveringsavtale med. I det første høringsutkastet til utleveringsloven skulle retten til å kreve ytterligere bevis ikke kunne innskrenkes av en overenskomst med fremmed stat. Dette ble ved nærmere overveielse gått bort ifra, blant annet fordi utleveringstraktater bare kan ventes inngått med stater som har et rettssystem man har tillit til, og at det derfor neppe skulle være noe vesentlig behov for et slikt forbehold. Et annet generelt moment her er at en for streng tolkning av kravet til selvstendig prøving av beviskravet vil kunne bidra til å uthule det rettslige samarbeid i straffesaker. Det vil også kunne stride mot forventningene om en viss tillit til og anerkjennelse av avgjørelser truffet i land vi har et nært samarbeid med. Dette gjelder i særdeleshet overfor land som har ratifisert Den europeiske utleveringskonvensjon, idet det må sies å foreligge en presumsjon for at disse landene har rettssystemer man har tillit til.¹⁰⁴

Er den utenlandske dom avsagt in absentia, uten at vedkommende var til stede under rettsforhandlingene, er dette ifølge forarbeidene et moment som taler for en mer omfattende prøving av skyldspørsmålet, jfr. Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 36. Dommer avsagt uten at den tiltalte har vært til stede og fått anledning til å uttale seg, bryter med det kontradiktoriske prinsipp som i norsk rett er nedfelt i straffeprosessloven § 92 nr. 1. Forarbeidene henviser til Rt 1973 s. 1479, kjennelsen er avsagt i forhold til den gamle

---

¹⁰⁴ Jfr. uttalelser i LB-2006-985.

utleveringsloven av 1908 og dens § 9 siste ledd som tilsvarer dagens § 10 nr. 2.

Høyesteretts kjæremålsutvalg uttaler her at det ikke er tilstrekkelig med en uttalelse om at vilkåret skjellig grunn til mistanke foreligger, uten noen begrunnelse. Særlig da de nærmere faktiske forhold her spiller en vesentlig rolle, og den fremlagte dom fra Libanon er ”neppe uten videre tilstrekkelig i så henseende, da den er avsagt in absentia”.¹⁰⁵

Andre spesielle omstendigheter som kan tilsi at retten i det anmodede land bør overprøve skyldspørsmålet til det anmodende land er at dommen er avsagt i et land hvor domstolene er preget av krig eller nylige statsdannelser, jfr. eksempelvis RG 2002 s. 649. Rettssystemet i Kroatia led av til dels betydelige svakheter i forhold til prinsippet om rettferdig rettergang, blant annet tilfeller av ”victory justice”. Beslutningen om fengsling som ligger til grunn for utleveringsbegjæringen er truffet forholdsvis kort tid etter opphøret av krigshandlingene og de alvorlige etniske overgrepene i regionen. På bakgrunn av de generelle svakhetene ved rettssystemet i det aktuelle tidsrom, kunne ikke lagmannsretten finne at fengslingsbeslutningen med tilstrekkelig tydelighet viser at domstolen har foretatt en selvstendig vurdering av mistanken mot vedkommende.

Utleveringskonvensjonens andre tilleggsprotokoll art. 3 regulerer utlevering på bakgrunn av dommer avsagt ”in absentia”. Det anmodede land kan velge å avslå utlevering dersom begjæringen bygger på en slik dom, og dommen ikke tilfredsstiller minimumskravene til en rettferdig rettergang, jfr. art. 3 nr. 1. Utlevering må imidlertid innvilges dersom det anmodende land gir tilstrekkelig forsikring om at den begjærte vil få anledning til å prøve saken sin igjen. Dersom den dømte ikke godtar dommen avsagt i hans fravær, vil saken bli tatt opp igjen og prøvet på ny med vedkommende tilstede.

Parallellavtalen til den europeiske arrestordre art. 8 har fulgt opp deler av ”in absentia”-bestemmelsen i utleveringskonvensjonen, den omhandler garantier den utstedende stat skal gi i spesielle tilfeller. Etter bestemmelsens nr. 1 skal utstedende judisielle myndigheter i staten som utsteder en arrestordre for fullbyrdelse av en ilagt dom avsagt ”in absentia”,

---

¹⁰⁵ Se RG 2003 s. 1325. (Bygger på 1973-kjennelsen.) Dom avsagt ”in absentia” er et argument for at dommen som ligger til grunn for utleveringsbegjæringen bygger på en uriktig vurdering av skyldspørsmålet.

legge ved forsikring om at den som ønskes overlevert garanteres muligheten til å søke om å få prøvet saken sin på nytt. Vedkommende skal ved en eventuell gjenopptagelse være til stede ved rettssaken.

Utleveringsavtalen mellom Norge og USA art. 5 nr. 1, utlevering kan bare tillates når bevisene etter den anmodende stats lovgivning ville være tilstrekkelig grunnlag for at vedkommende ble pågrepet, forutsatt at lovbruddet var begått på statens territorium. Eller når bevisene var tilstrekkelige til å godtgjøre at han er identisk med vedkommende som er dømt i den anmodende stat. Artikkelen nr. 2 gjelder utlevering til fullbyrding av straff. Norske myndigheter kan i spesielle tilfeller, og i samsvar med utleveringsloven, kreve bevis for å vurdere om en ”tidligere domfelt” er skyldig. Dersom disse supplerende bevis ikke finnes tilstrekkelige kan utlevering nektes. I tillegg det en alminnelig bestemmelse om anmodning om ytterligere bevis etter art. 13.

I utleveringsavtalen med Australia art. 8 gjelder bevisbestemmelsen utleveringer for straffeforfølgning, hvorefter utleveringsbegjæringen kan avslås dersom norske myndigheter anser bevismaterialet utilstrekkelig til å sannsynliggjøre at siktede er skyldig.

3.10.1 Prosessuelle bestemmelser, krav om eksigible dommer i utleveringsbegjæringen.

I den gamle utleveringslov av 1908 var reguleringen av hvilke krav som skulle stilles til beviset for vedkommendes skyld plassert blant saksbehandlingsreglene.¹⁰⁶ Tilsvarende systematikk er valgt i den nordiske utleveringslov § 9 tredje ledd. Det skal foreligge dom eller annen domstolsbeslutning med utleveringsbegjæringen, hvor det fremgår at domstolen har funnet at det er skjellig grunn til mistanke om at vedkommende har begått den straffbare handling. Gjelder utleveringsbegjæringen flere straffbare forhold, og vilkårene i den nordiske utleveringslov § 3 første og annet ledd er oppfylt for minst ett av forholdene, kan man etter paragrafens tredje ledd utlevere. Skyldkravet, ”skjellig grunn til mistanke”,

---

¹⁰⁶ Jfr. Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 35.

må imidlertid være oppfylt for alle forhold.¹⁰⁷ Gjelder en av handlingene i begjæringen derfor utlevering til fullbyrdelse av bøtestraff kan man utlevere også for denne etter § 9 tredje ledd. Det er tilstrekkelig med en beslutning som etter vedkommende stats lov har samme virkning som fellende dom for å påvise at anmodende stats myndigheter har funnet at det er skjellig grunn til mistanke om at vedkommende er skyldig.

Utleveringskonvensjonen art. 12, som også er plassert blant de prosessuelle bestemmelsene i konvensjonen, krever at det i en utleveringsbegjæring skal følge med en eksigibel dom eller myndighetsbeslutning, jfr. artikkelens nr. 2 litra a. Dette for å gi det anmodede lands myndigheter mulighet til å kontrollere grunnlaget og vurderingen som ligger til grunn for begjæringen, deriblant bevisvurderingen i forhold til det anmodende landets lovgivning. Etter konvensjonen art. 13 kan myndighetene i anmodede stat, dersom de ikke finner opplysningene som medfølger utleveringsbegjæringen tilstrekkelige til å fatte beslutning, be anmodende stat om de nødvendige ytterligere opplysninger. Denne bestemmelsen gir ifølge forarbeidene til utleveringsloven ”neppe rett til å kreve opplysninger for å kunne overprøve skyldspørsmålet”.¹⁰⁸

Norge har, sammen med Danmark, ved signeringen av konvensjonen tatt et forbehold i forhold til art. 12, og forbeholdt seg retten til å kreve ”prima facie” bevis for vedkommende persons skyld, og til å avslå bevisbegjæringen hvis bevisene på dette punkt finnes utilstrekkelige.¹⁰⁹

I konvensjoner hvor det kun kreves eksigibel dom, altså formelle bevis, for å fastlegge skyldspørsmålet, er det ikke noe ytterligere krav om at det må forlegges bevis om at det finnes å være skjellig grunn til mistanke mot vedkommende.

I den nordiske arrestordrekonvensjon er det foreslått gjennomført en enklere behandling av

---

¹⁰⁷ Se Andrawes-kjennelsen Rt 1995 s. 149, avsnitt 3.10.

¹⁰⁸ Jfr. Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 35.

¹⁰⁹ Rundskriv G 19/2001 har på s. 38 (fotnote 17), oppgitt feil reservasjonsdato. (19.januar 1977) Det korrekte er på signeringstidspunktet, jfr. <http://conventions.coe.int>. Dette underbygges også av at reservasjonen er nevnt i Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 35, fra 28. februar 1975, to år før den påståtte reservasjonsdatoen.

skyldspørsmålet i overleveringssaker. Intensjonen er angitt i konvensjonens forale punkt 2. ”Det bør innføres en ordning om gjensidig anerkjennelse av beslutninger om frihetsberøvelse”. Videre finner man også her regler om at det må vedlegges en eksigibel dom med arrestordren i art. 7 nr. 1 litra c, og muligheter for anmodning om å få nødvendige supplerende opplysninger. Bestemmelsen er også her plassert blant de prosessuelle vilkårene i konvensjonen. Ifølge forarbeidene til utleveringsloven antar lovgivende myndigheter at det bør være adgang til å innskrenke retten til å overprøve den fremmede stats vurdering av skyldspørsmålet ved internasjonal overenskomst.¹¹⁰

---

¹¹⁰ Jfr. Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 36.

3.11 Straffeforfølgning eller soning i Norge for annet forhold

Hovedregelen er at dersom vedkommende som begjæres utlevert er tiltalt eller dømt for et annet forhold i Norge, kan han ikke utleveres før henholdsvis straffeforfølgningen er avsluttet eller straffen er ferdig sonet, jfr. § 11 nr. 1. Etter paragrafens nr. 2, kan imidlertid påtalemyndighetene i disse sakene vurdere midlertidig utlevering til straffeforfølgning på det vilkår at vedkommende sendes tilbake så snart som mulig etter endt rettsforfølgning. Bestemmelsen i utleveringsloven bygger på den tilsvarende bestemmelse i den nordiske utleveringslov § 6.¹¹¹

Hvorvidt dette er et materielt vilkår som domstolene skal vurdere i behandlingen av en utleveringsbegjæring, eller om dette er en bestemmelse Justisdepartementet må forholde seg til ved sin vurdering av saken, har vært omdiskutert. Paragrafens plassering i utleveringsloven kapittel I tilsier at dette er et materielt vilkår som domstolene skal ta stilling til. Dette er også lagt til grunn på generelt grunnlag i lovens forarbeider, Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 39. Justisdepartementet mener her at en bør videreføre ordningen med at domstolenes prøvingsrett bør omfatte de materielle vilkår for utlevering.

I Rt 2004 s. 1470 er imidlertid høyesteretts kjæremålsutvalg enig i lagmannsrettens vurdering når de uttaler at bestemmelsen i § 11 nr. 1 ikke er en materiell bestemmelse om utlevering, men ”må ses som en regel om iverksettelsen av utleveringen”. Det er således en bestemmelse som departementet må forholde seg til ved sin behandling av saken. Bestemmelsen er fulgt opp i HR-2004-01824-U, og det må følgelig legges til grunn at Rt 2004 s. 1470 har dannet presedens for at § 11 nr. 1 er en bestemmelse som gjelder iverksettelsen av utleveringen og etter dette vil legges til grunn ved forvaltningens administrative prøving om utleveringsbegjæringen bør imøtekommes. Ved Justisdepartementets vurdering av om vedkommende kan utleveres til tross for at han soner en dom for et annet forhold her i Norge, skal den norske straffesaken være et

---

¹¹¹ Jfr. Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 37.

tungtveiende hensyn mot utlevering.

Utleveringsavtalen med USA art. 9 har en tilsvarende regulering av spørsmålet.

Avgjørelsen av begjæringen kan imidlertid utsettes til saksbehandling er avsluttet og straff fullbyrdet.

Den nordiske og europeiske arrestordre har ikke funnet grunn til å regulere dette spørsmålet.

3.12 Obligatoriske vilkår for utlevering i utleveringsloven § 12 nr. 1

Det kan etter utleveringsloven § 12 settes vilkår for utleveringen, hvorav vilkårene under paragrafens nr. 1 er obligatoriske og alltid skal stilles ved utleveringsvedtak. Den nordiske utleveringslov inneholder tilsvarende vilkår som alltid skal fastsettes ved utlevering i § 7. De obligatoriske vilkårene behandles nærmere i underavsnittene nedenfor, med unntak av spesialitetsprinsippet i § 12 nr. 1 litra a, som er behandlet tidligere i avsnitt 3.3.

Det kan i tillegg til de obligatoriske vilkårene knyttes ytterligere vilkår til utleveringen, hvor det finnes grunn til dette, jfr. paragrafens nr. 2. Se uttalelser om bestemmelsen i Rt 1998 s. 1993, om at det i tvilstilfeller kan være grunn til å stille særlige vilkår for utlevering.

3.12.1 Videreutlevering til tredjestat

Vedkommende som utleveres må ikke videreutleveres til en tredjestat for noen straffbar handling han har begått før utleveringen fra Norge, jfr. utleveringsloven § 12 nr. 1 litra b. Denne regelen er et utslag av spesialitetsprinsippet i samme paragrafs litra a, og de samme unntakstilfellene som i denne bestemmelsen kommer til anvendelse ved videreutlevering.¹¹² Dersom vedkommende frivillig har oppholdt seg i landet han er utlevert til i 45 dager etter løslatelsen, eller returnert til landet, kan han videreutleveres.

Den europeiske utleveringskonvensjon art. 15 inneholder et forbud mot videreutlevering til en tredjestat. Den anmodende stat kan imidlertid videreutlevere etter samtykke fra den anmodede stat. Den anmodede stat kan da begjære fremlagt de dokumenter som nevnt i art. 12 nr. 2. Disse bestemmelsene er i konvensjonen plassert blant de prosessuelle bestemmelsene.

---

¹¹² Se avsnitt 3.3.1.

Den nordiske utleveringslov § 7 nr. 4 har et forbud mot videreutlevering av vedkommende som er utlevert til de nordiske land, unntatt når samtykke er gitt av norske myndigheter etter § 17. I forarbeidene til endringsloven av nordisk utleveringslov er det uttalt at til tross for at det etter nordiske drøftelser er lempet på spesialitetsprinsippet i nordiske utleveringsforhold, må regelen om videreutlevering opprettholdes.¹¹³ Det nordiske samarbeid på strafferettens område gikk i retning av å konsentrere behandlingen av straffesaker og fullbyrdelsen av straffer i lovovertrederens hjemland.

I fortalen til den nordiske arrestordrekonvensjon punkt 6 er det uttrykt en enighet blant de nordiske land om at personer ikke må videreoverleveres eller videreutleveres til et land hvor det er alvorlig risiko for at de blir utsatt for dødsstraff, tortur eller annen nedverdiggende og umenneskelig behandling.

Utleveringsavtalen med USA art. 15 tilsvarende i praksis utleveringslovens bestemmelse om videreutlevering til tredjeland. Det samme gjør avtalen med Australia art. 10, som i tillegg har et unntak ved anmodede stats samtykke.

3.12.2 Rettsforfølging ved provisorisk eller ekstraordinær domstol

Vedkommende kan ikke uten Justisdepartementets samtykke settes under rettsforfølging ved ren provisorisk eller ekstraordinær domstol, jfr. utleveringsloven § 12 nr. 1 litra c. Det var i forarbeidene omdiskutert hvorvidt en slik bestemmelse skulle inntas i loven, eller om den var gjort overflødig fordi disse forbehold ble ivaretatt av den mer generelle bestemmelse i § 7. Man fant at det var behov for en slik spesiell rettsikkerhetsbestemmelse.

Området er ikke regulert verken i nordisk utleveringslov eller nordisk arrestordrekonvensjon, men slike provisoriske eller ekstraordinære domstoler er det lite sannsynlig at utleverte vil risikere å bli stilt overfor i Norden. Heller ikke parallellavtalen til europeisk arrestordre har en slik bestemmelse, men i fortalen uttrykkes en gjensidig tillit til

---

¹¹³ Jfr. Ot. prp. nr. 30 (1974-75) s. 49.

hverandres rettssystemer og at alle avtaleparter kan garantere en rettferdig rettergang.

Etter utleveringsavtalen med Australia art. 7 nr. 2 litra a kan utlevering avslås når den begjærte person sannsynligvis vil bli stilt overfor en midlertidig domstol eller tribunal, eller under ekstraordinære forhold. Eller dersom begjæringen gjelder utlevering med sikte på fullbyrdelse av en dom idømt av sådan domstol. Utleveringsavtalen med USA inneholder imidlertid ingen slik bestemmelse.

3.12.3 Forbud mot dødsstraff

I Norge ble sivil dødsstraff avskaffet ved straffeloven av 1902. Utlevering må ikke skje dersom vedkommende utleveringsbegjæringen gjelder risikerer dødsstraff, jfr. utleveringsloven § 12 nr. 1 litra d. Vilåret forbyr ikke utlevering til land med dødsstraff, men norske myndigheter må innhente forsikring om at den som er begjært utlevert ikke risikerer å bli idømt dødsstraff. Dette kan skape vanskeligheter for utlevering til stater som har dødsstraff. Den regjering som begjærer utlevering kan som regel ikke gripe inn i domstolenes straffeutmåling, og selv om statsoverhodet har adgang til å benåde for dødsstraff, vil en stat nødig forplikte seg på forhånd til å bruke benådningsretten.¹¹⁴

Bestemmelsen svarer i prinsippet til den europeiske utleveringskonvensjon art. 11. Dersom forbrytelsen begjæringen gjelder kan straffes med døden i den anmodende stat, og det ikke kan idømmes dødsstraff for forholdet i den anmodede stat, kan utlevering nektes. Det kan likevel utleveres dersom det gis tilstrekkelig forsikring om at dødsstraff ikke vil bli fullbyrdet.

Parallellavtalen til den europeiske arrestordres fortale fastslår at ingen person må overleveres til en stat hvor vedkommende risikerer dødsstraff. Den samme intensjon kommer til uttrykk i fortalen til den nordiske arrestordrekonvensjon punkt 6. Ingen av de nordiske land har dødsstraff, så det er det lagt til at videreutlevering til land hvor en person

---

¹¹⁴ Jfr. Andenæs 2004 s. 570.

risikerer dødsstraff heller ikke skal skje. Forslag til lov om nordisk arrestordre inneholder ingen overleveringsvilkår om dødsstraff.

Ved utleveringer til USA, hvor 38 av delstatene fortsatt praktiserer dødsstraff, kan utlevering nektes, jfr. utleveringsavtalen med USA art. 8. Den anmodende stat kan imidlertid gi slik tilsikring den anmodede stat finner tilfredsstillende om at dødsstraff ikke vil bli idømt, eller dersom den blir idømt, ikke vil bli fullbyrdet.

Utleveringsavtalen med Australia art. 9 har samme bestemmelse. Australia avskaffet dødsstraff ved lov i 1973, men staten New South Wales, beholdt dødsstraff til 1985, samme år som avtalen med Norge ble inngått.¹¹⁵

---

¹¹⁵ Se New South Wales Council for Civil Liberties,
http://www.nswccl.org.au/issues/death_penalty/australia.php [12.04.07].

4 Konklusjon

4.1 Oppsummering av hovedfunn

De materielle vilkår for utleveringer i Norge er nokså ensartede, enten utleveringene reguleres av den alminnelige utleveringsloven, utleveringskonvensjonen eller bilaterale avtaler. Dette skyldes at utleveringsloven i stor grad er basert på utleveringskonvensjonens bestemmelser. De to bilaterale utleveringskonvensjonene som Norge har inngått, med USA og Australia, er kommet til etter at utleveringsloven trådte i kraft og har derfor regler i tråd med lovens vilkår. Ved utleveringer innen Norden er imidlertid de materielle vilkår vedrørende strafferammekravet, kravet til dobbel straffbarhet, forbudet mot utleveringer av egne borgere og politiske lovbrudd moderert en del i den nordiske utleveringslov.

De materielle vilkår som vil gjennomgå den største endringen ved gjennomføringen av begge arrestordrene i norsk rett, er forbudet mot utlevering av egne borgere og kravet til dobbel straffbarhet. I overleveringer etter den nordiske arrestordre vil det i tillegg ikke lenger oppstilles noe strafferammekrav, og spesialitetsprinsippet vil ikke bli regulert like strengt. Parallellavtalen til den europeiske arrestordre avskaffer delvis forbudet mot å overlevere egne borgere og kravet til dobbel straffbarhet. Den nordiske arrestordrekonvensjon avskaffer kravet om dobbel straffbarhet, oppstiller ikke strafferammekrav, vil ikke skille mellom egne og andre borgere ved overlevering og vil i større omfang holde den som overleveres ansvarlig for straffbare handlinger vedkommende har begått før overleveringen.

Når det gjelder Islands tendens til å holde på sine prinsipper i forhandlingene om både den nordiske og europeiske arrestordre, må sees i lys av den islandske tradisjon for å holde på sin særegenhet. Tradisjonen gjør seg gjeldende på så og si alle samfunnsområder på Island, så også på det rettslige.

4.2 Sterke og svake sider ved oppgaven

En svakhet ved fremstillingen kan sies å være den rettskildemessige situasjonen på det tidspunkt oppgaven ble skrevet. I forhold til forslag til lov om nordisk arrestordre forelå kun høringsnotatet med forslag til lovtekst, og én offentlig høringsuttalelse til lovforslaget, da oppgaven ble påbegynt. Det ville vært mer håndfaste, og flere, rettskilder for å skrive en fremstilling rundt samme tema dersom oppgaven ble skrevet noe senere. En Odelstingsproposisjon om lov om nordisk arrestordre fra Justisdepartementet fremlegges for Stortinget i april 2007, og går antagelig i statsråd og offentliggjøres samme uke som oppgavens innleveringsfrist, 25. april 2007.

De utfordringene rettskildesituasjonen bød på gjorde det imidlertid spennende å jobbe temaet. Dette var nok også noe av grunnen til at jeg valgte et så aktuelt tema hvor rettssituasjonen er i stor endring.

4.3 Implikasjoner fremover

Utover avtaleteksten til parallellavtalen til den europeiske arrestordre er det få andre rettskilder for tolkningen av denne. På grunn av de dårlige tiltredelsesklausulene i parallellavtalen er dessuten situasjonen fremover noe uviss, hvorvidt og eventuelt når avtalen mellom Norge, Island og EU vil tre i kraft er usikkert. Jeg har likevel valgt å forholde meg til avtalen slik den foreligger i dag i den tro at norske myndigheter ikke ville arbeidet med å få til en slik avtale dersom de ikke hadde noen forventning om at den i fremtiden ville tre i kraft. Til tross for at avtalen har større betydning for Norge og Island enn den har for de enkelte EU-land, må man anta at det også vil være i EU-landenes interesse å få til dette samarbeidet. En ukritisk forenkling av overleveringsprosedyrene kan medføre et brudd på grunnleggende rettigheter og manglende rettssikkerhet. Men det å vanskeliggjøre inngåelsen av overleveringsavtaler, kan imidlertid bli oppfattet som et tegn på manglende tillit mellom stater og drive stater til å ta i bruk urettmessige metoder som bortføring.¹¹⁶

---

¹¹⁶ Jfr. Vermeulen/Vander Beken 1997 s. 266-267.

Til tross for at det foreligger enkelte nyanseforskjeller mellom parallellavtalen til den europeiske arrestordre og EUs rammeavtale om europeisk arrestordre, er det ingen grunn til å tro at et eventuelt fremtidig EU-medlemskap vil ha nevneverdig betydning for Norge. Dette under forutsetning av en framtidig ikrafttreden av parallellavtalen.

Uvissheten omkring ikrafttreden av den europeiske arrestordre vil imidlertid ikke ha noe å si for det nordiske samarbeidet på området. Som nevnt innledningsvis er det et uttalt mål å ha lovteksten klar 1. juli 2007, og det må antas at loven trer i kraft og overtar for den nordiske utleveringslov i løpet av høsten 2007.

Den rettslige betydningen av den nordiske arrestordrelov må imidlertid forventes å bli noe mindre enn de rettslige endringer den europeiske arrestordre vil medføre, til tross for at den nordiske går lenger i å pålegge statene forpliktelser som effektiviserer overleveringsprosessen. Overgangen vil i praksis bli mindre i og med at det nåværende nordiske utleveringssamarbeid allerede har forholdsvis liberale utleveringsregler.

.

Sett i lys av den økende globaliseringen, må det anses å være behov for flere bilaterale utleveringsavtaler med land utenfor Europa. Dette gjelder særlig land som Norge har stor grad av innvandring fra, som for eksempel Pakistan, eller land hvor nordmenn ferierer mye, som for eksempel Thailand.

5 Litteraturliste

5.1 Bøker

Ahnfelt, Ellen. *Politisamarbeid og europeisk integrasjon - Fremveksten av justis- og innenrikssamarbeid i EU, Europol og Schengen*. Ellen Ahnfelt og Johan From. Oslo, 1996

Andenæs, Johs. *Alminnelig strafferett*. 5. utg. ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn. Oslo, 2004

Auglend, Ragnar L. *Politirett*. 2. utg. ved Ragnar L. Auglend, Henry John Mæland og Knut Røsandhaug. Bergen, 2004

Bratholm, Anders. *Andrawes-saken og rettssikkerheten: en dokumentasjon*. Redigert av Anders Bratholm. Oslo, 1996

Christie, Niels. *Den gode fiende*. 3. reviderte utg. ved Niels Christie og Kjetil Bruun. Oslo, 2003

Eckhoff, Torstein. *Rettskildelære*. 5. utg. ved Jan E. Helgesen. Oslo, 2001

Eskeland, Ståle. *Strafferett*. Oslo, 2000

Hov, Jo. *Rettergang II Straffeprosess*. Oslo, 1999

Ruud, Morten. *Innføring i folkerett*. 3. utg. ved Morten Ruud og Geir Ulfstein. Oslo, 2006

5.2 Artikler

Hambro, Edvard. *Asylrett og utleveringsplikt*. Tidsskrift for Rettsvitenskap, 1960 [s. 29-58]

Rundskriv G 19/2001 - Internasjonalt rettslig samarbeid i straffesaker: gjensidig hjelp i straffesaker og utlevering av lovbreakere. Justis- og politidepartementet, 2001

Strandbakken, Asbjørn. *Ne bis in idem*. Lov og Rett 2002 [s. 355-391]

Vandvik, Lanze Gardiner. *Den europeiske pågripelsesbeslutning – et norsk perspektiv*. Juristkontakt 3, 2004 [s. 34-36]

Vermeulen, G. *New Conventions on Extradition in the European Union: Analysis and Evaluation*. G. Vermeulen og T. Vander Beken. The Dickinson Journal of International Law, vol. 15:2, 1997 [s. 265-300] [Online tilgang:]
<http://www.heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/psilr15&id=273&collection=journals&index=journals/psilr> [17.04.07]

6 Kildehenvisninger

6.1 Forarbeider

NOU 1972:16 Gjennomføring av lovkonvensjoner i norsk rett. (Transformasjonskomiteens innstilling)

NOU 1984:31 Straffelovgivningens stedlige virkeområde. (Straffelovkommisjonens delutredning II)

NOU 2002:4 Ny straffelov. (Straffelovkommisjonens delutredning VII)

Ot. prp. nr. 18 (1959-60) Om lov om utlevering av lovbrytere til Danmark, Finnland, Island og Sverige.

Ot. prp. nr. 30 (1974-75) Om 1) lov om utlevering av lovbrytere og annen rettshjelp i straffesaker 2) lov om endringer i lov 3. mars 1961 nr. 1 om utlevering av lovbrytere til Danmark, Finland, Island og Sverige.

St. prp. nr. 11 (1959-60) Om samtykke til ratifikasjon av europeisk konvensjon av europeisk konvensjon om utlevering, undertegnet 13. desember 1957.

St. prp. nr. 42 (1996-97) Om samtykke til ratifikasjon av samarbeidsavtale av 19. desember 1996 mellom partene i Schengenavtalen og Schengenkonvensjonen, og Island og Norge om avskaffelse av personkontroll på de felles grenser.

St. prp. nr. 50 (1998-99) Om samtykke til inngåelse av en avtale mellom Rådet for Den europeiske union og Republikken Island og Kongeriket Norge om de sistnevnte statenes tilknytning til gjennomføringen, anvendelsen og videreutviklingen av Schengen-regelverket.

St. prp. nr. 24 (1999–2000) Om samtykke til ratifikasjon av vedtektene av 17. juli 1998 for Den internasjonale straffedomstol («Roma-vedtektene»).

Innst. S. nr. 48 (1959-1960) Innstilling fra den forsterkede utenriks- og konstitusjonskomité om Stortingets samtykke til ratifikasjon av en europeisk konvensjon om utlevering av forbrytere.

Høringsnotat – forslag til lov om pågrepelse og overlevering mellom de nordiske stater på grunn av straffbare forhold (lov om nordisk arrestordre). Justis- og Politidepartementet, 12. september 2006. [Online tilgang:]

http://www.odin.dep.no/jd/norsk/dok/hoeringer/paa_hoering/012041-080163/ram001-bu.html [09.02.07]

Høringsuttalelse fra Riksadvokaten - Forslag til lov om nordisk arrestordre. Riksadvokaten 23. januar 2007 [Online tilgang:]

http://www.riksadvokaten.no/bin/main.cgi?kilde=Nyheter/lov_om_nordisk_arrestordre.xml [15.02.07]

6.2 Lover

Den nordiske utleveringsloven - Lov om utlevering av lovbreakere til Danmark, Finland, Island og Sverige av 3. mars 1961 nr. 1.

Grunnloven - Kongeriget Norges Grundlov av 17. mai 1814.

Straffeloven (strl.) - Almindelig borgerlig Straffelov av 22. mai 1902 nr. 10.

Straffeprosessloven (strpl.) - Lov om rettergangsmåten i straffesaker av 22. mai 1981 nr. 25.

Utlendingsloven - Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her av 24. juni 1988 nr. 64.

Utleveringsloven - Lov om utlevering av lovbreakere m.v. av 13. juni 1975 nr. 39.

(Opphevet: *Gamle utleveringslov* - lov om utlevering av forbrydere av 13. juni 1908.)

Svensk: Lag (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge.

6.3 Multi- og bilaterale avtaler

Den nordiske arrestordrekonvensjon - Konvensjon om overlevering for straffbare forhold mellom de nordiske land av 15. desember 2005.

EF-traktaten - Traktat om opprettelse av Det europeiske fellesskap av 25. mars 1957.

EMK - Den europeiske menneskerettskonvensjon av 4. november 1950.

FNs Konvensjon om organisert kriminalitet - FN-konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet av 15. november 2000.

FNs Narkotikakonvensjon - FN-konvensjonen om ulovlig håndtering av og handel med narkotika og psykotrope stoffer av 20. desember 1988.

FNs Terrorismefinansieringskonvensjon - Den internasjonale konvensjon om bekjempelse av finansiering av terrorisme av 9. desember 1999.

Korrupsjonskonvensjonen - Strafferettslig konvensjon mot korrupsjon av 27. januar 1999.

Parallellavtale til den europeiske arrestordre - Avtale mellom Den europeiske union og Island og Norge om overleveringsprosedyre mellom medlemsstatene i Den europeiske union og Island og Norge av 28. juni 2006.

Rammeavgjørelsen om den europeiske arrestordre - Den europeiske unions råds rammeavgjørelse av 13. juni 2002 om den europeiske arrestordre om prosedyrene for overlevering mellom medlemsstatene.

Roma-vedtektene - Vedtektene om Den internasjonale straffedomstol av 17. juli 1998.

Schengenkonvensjonen av 1990 - Schengenkonvensjonen av 19. juni 1990.

Schengenkonvensjonen av 1999 - Avtale mellom Rådet for Den europeiske Union og Island og Norge om de sistnevnte statenes tilknytning til gjennomføringen, anvendelsen og videreutviklingen av Schengen-regelverket av 18. mai 1999 nr. 2.

SP - FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter av 16. desember 1966.

Terrorismekonvensjonen - Den europeiske konvensjon om bekjempelse av terrorisme av 27. januar 1977.

Utleveringskonvensjonen - Europeisk konvensjon om utlevering av 13. desember 1957.

- *Første tilleggsprotokoll* til Europeisk konvensjon om utlevering av 15. oktober 1975.
- *Andre tilleggsprotokoll* til Europeisk konvensjon om utlevering av 17. mars 1978.

Avtale mellom Norge og USA om utlevering av 9. juni 1977.

Overenskomst mellom Norge og Australia om utlevering av 9. september 1985.

6.4 Rettsavgjørelser

6.4.1 Høyesterettsavgjørelser

- Rt 1973 s. 1479
- Rt 1973 s. 1484
- Rt 1994 s. 934
- Rt 1995 s. 149 Andrawes
- Rt 1995 s. 1057 Andrawes

- Rt 1995 s. 1228 Andrawes
- Rt 1995 s. 1235 Andrawes
- Rt 1996 s. 1318
- Rt 1998 s. 63
- Rt 1998 s. 1290
- Rt 1998 s. 1993
- Rt 2004 s. 1470
- HR-2001-00844
- HR-2004-01824-U

6.4.2 Underrettsavgjørelser

- RG 2002 s. 649
- RG 2003 s. 1325
- LG-2006-64391 Nokas-saken
- LB-2006-985

6.4.3 Menneskerettsdomstolen

- Bonnechaux v. Sveits, Application no. 8224/78
- Maaouia v. France, Application no. 39652/98
- Amrollahi v. Danmark, Application no. 56811/00

6.5 Nettsider og andre kilder

<http://conventions.coe.int>

<http://www.lovdata.no>

<http://www.regjering.no>

<http://www.aftenposten.no>

<http://www.aftenbladet.no>

<http://www.nswccl.org.au>

Black's Law Dictionary. Eighth Edition. Bryan A. Garner, Editor in Chief. USA, 2004